

VADEMECUM INTERNATIONALISERING

Aandachtspunten en aanbevelingen voor religieuze instituten
die buitenlandse leden in hun midden willen opnemen

Den Bosch, mei 2022

Inhoudsopgave

1. Inleiding	.....	p. 3
2. Voordat kandidaten naar Nederland komen	.....	p. 5
3. Handleiding aanvraag voor verblijf en arbeid buitenlandse religieuzen	.....	p. 10
4. Inburgering	.....	p. 11
- Bijlage: Inburgeringstraject CSSp	.....	p. 18
- Bijlage: Oriëntatie-programma SSpS	.....	p. 19
5. Inzet in Nederlandse kerk en samenleving	.....	p. 20
- Bijlage: Pastorale Inburgering Nieuwe Buitenlandse SVD Missionarissen	.....	p. 24
- Bijlage: Mission Statement CSSp	.....	p. 27
6. Internationalisering in monastieke gemeenschappen	.....	p. 28
7. Terugkeer	.....	p. 32
- Bijlage: De ervaring van een teruggekeerde buitenlandse missionaris	.....	p. 35
8. Appendix: Preventie grensoverschrijdend gedrag	.....	p. 36

1. INLEIDING

Waartoe dit vademecum?

De afgelopen decennia hebben verschillende religieuze instituten in Nederland buitenlandse medereligieuzen uitgenodigd om hier een bijdrage te leveren aan de missie van hun instituut. Ook heeft een aantal relatief jonge congregaties uit andere delen van de wereld gemeenschappen in Nederland gesticht. Er zijn in Nederland nu rond de 450 buitenlandse religieuzen; ongeveer de helft van hen is van niet-Europese komaf (*cijfers uit 2021*).

Er zijn veel zaken waar men aan moet denken wanneer men buitenlandse medereligieuzen uitnodigt en ontvangt. Is er genoeg draagvlak en draagkracht om hen te begeleiden? Wat moet er vooraf allemaal geregeld worden aan documenten? Wat zijn de plannen voor de medebroeders of -zusters die naar Nederland komen? Zijn die haalbaar?

De KNR heeft dit vademecum Internationalisering opgesteld ten behoeve van bestuurders van religieuze instituten in Nederland die buitenlandse leden hebben uitgenodigd naar Nederland of dat willen gaan doen. Hiermee wil de KNR relevante informatie en inzichten die de afgelopen decennia zijn opgedaan binnen verschillende religieuze instituten, op overzichtelijke manier beschikbaar stellen. Bij de samenstelling van dit vademecum is gebruik gemaakt van zowel eigen documenten van de KNR (het rapport Kleurrijk Religieus Leven uit 2006 en verslagen van platformdagen Internationalisering Religieuze Instituten) als beleidsdocumenten van verschillende religieuze instituten die een lange weg zijn gegaan in het proces van internationalisering (SVD, CSSp, SSpS, FDNsc). Verder zijn ter voorbereiding interviews gehouden met leden van verschillende instituten: zowel buitenlandse als Nederlandse religieuzen en zowel actieve als contemplatieve religieuzen.

In dit Vademecum Internationalisering verwerkt de KNR dus niet zozeer theoretische kennis, maar vooral de schat aan ervaringen van haar leden. Al gaande hebben instituten, soms door schade en schande, veel geleerd over processen van internationalisering. Het is goed om informatie daarover te blijven delen. Het is tevens goed om te beseffen dat er geen blauwdruk is voor de te volgen koers. Wat voor de ene gemeenschap werkt, werkt niet per se in andere situaties. Internationalisering is mensenwerk, wat betekent dat de manier waarop dingen verlopen sterk afhangt van de betrokken personen, hun persoonlijkheid, talenten, gaven en beperkingen.

Een vademecum als deze is nooit af, omdat zich telkens nieuwe situaties voordoen, nieuwe oplossingen worden gevonden, en soms ook nieuwe problemen zich aandienen. Ook van zaken die niet goed gaan, is veel te leren. Als u iets mist in dit vademecum of iets wil delen, mail dit dan aan: CPR@knr.nl

Wat is Internationalisering?

De KNR spreekt van internationalisering om het proces aan te duiden van religieuze instituten die leden uit andere landen in hun midden opnemen. Daarmee krijgen deze instituten een internationale samenstelling en moeten zij leren omgaan met cultuurverschillen tussen de leden van hun instituut.

Met de term 'internationalisering' moeten we overigens een beetje oppassen. Het wordt namelijk gebruikt voor twee verschillende processen. Het wordt in de bovengenoemde zin gebruikt. Maar men spreekt ook wel van internationalisering wanneer verschillende provincies van een religieus instituut worden samengevoegd tot één nieuwe, internationale provincie. Over deze laatste vorm van internationalisering wordt in dit vademecum niet gesproken. Informatie daarover is te vinden in het Draaiboek Voltooing van de KNR, onder 'Bestuurbaarheid > paragraaf 9: Statusverandering'.

Internationalisering: teken van en antwoord op globalisering

Internationalisering is geen nieuw fenomeen. Sinds het begin van het religieuze leven speelden multiculturaliteit en internationaliteit een rol. Sommige christenen trokken zich in de eerste eeuwen van onze jaartelling bewust terug uit de steden, die smeltkroezen waren van allerlei culturen, godsdiensten, volkeren en talen. In een verdeelde wereld wilden zij een getuigenis geven van broeder- en zusterschap die scheidslijnen overstijgt.

De uitdaging om onverdeeld het ene lichaam van Christus te vormen, is een rode draad in de geschiedenis van de Kerk en het religieuze leven. In de context van de globalisering die in de 20^e en 21^e eeuw een hoge vlucht nam, is die uitdaging bijzonder actueel. Mensen reizen veel makkelijker dan vroeger de hele wereld over. Met de huidige communicatiemogelijkheden is het eenvoudig om contacten te onderhouden en op de hoogte te blijven van ontwikkelingen elders in de wereld. In het bedrijfsleven is het normaal om buitenlandse werknemers in dienst te nemen. Tegen deze achtergrond is het niet verwonderlijk dat er religieuzen uit andere continenten naar Nederland komen, als opvolgers van de westerse missionarissen die voorheen naar verre landen vertrokken. Dit sluit ook aan bij het moderne inzicht dat missie op alle continenten plaatsvindt.

Internationalisering is voor lang niet elk religieus instituut een optie. Wel kunnen we als KNR stellen dat de internationalisering van het religieuze leven een belangrijke ontwikkeling is, die mede de toekomst van het religieuze leven in Nederland zal bepalen.

's-Hertogenbosch, mei 2022

2. VOORDAT KANDIDATEN NAAR NEDERLAND KOMEN

Inleiding

Een belangrijk punt bij de voorbereidingen op de komst van een buitenlands lid naar Nederland is dat een religieus instituut duidelijk voor ogen heeft wat men beoogt. Daarover wordt in de eerste paragraaf gesproken. Verder wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de selectie van kandidaten, afspraken tussen de zendende en ontvangende provincies en de voorbereiding van zowel de kandidaat als de ontvangende gemeenschap.

Motieven om medereligieuzen uit te nodigen

Het proces van internationalisering kost veel energie en tijd van alle betrokkenen. En vooraf is er geen garantie dat het gaat lukken, want de uitdagingen voor zowel de buitenlandse religieus als de ontvangende gemeenschap zijn groot. Het is dus essentieel dat een religieus instituut zich de vraag stelt wat men beoogt wanneer men medebroeders of -zusters uit andere landen uitnodigt. Gaat het er voornamelijk om het eigen religieuze instituut in stand te houden? Of wil de buitenlandse provincie uit dank voor alles wat het heeft ontvangen juist te hulp schieten door leden te sturen om de gemeenschap in het 'moederland' te versterken en de zorg op zich te nemen voor oudere leden hier? Zowel het 'overlevingsmotief' als het 'dankbaarheidsmotief' zijn een wel erg smalle basis om het intensieve, veeleisende proces van internationalisering te dragen.

Wat is een steviger fundament? Dat kan men op het spoor komen door zich de vraag te stellen naar de betekenis van het eigen charisma in een veranderende wereld. Globalisering en multiculturaliteit zijn bepalende factoren. Internationalisering kan daar een antwoord op zijn. Konden in vroegere tijden religieuze gemeenschappen enkel bestaan uit mensen vanuit het eigen land, vandaag de dag is een openheid voor culturele diversiteit een voorwaarde voor toekomstig religieus leven. In een periode van confrontatie tussen verschillende culturen en onderdrukking van minderheden, zijn religieuzen geroepen om een concreet model van samenleven te tonen; een model dat aantoont dat het mogelijk is om als broeders en zusters samen te leven wanneer men de waardigheid van de ander erkent en hem of haar toelaat om zijn/haar gaven te delen. Dat kan een reden zijn om medereligieuzen uit andere delen van de wereld te vragen hier te komen om op hun wijze in onze cultuur vorm te geven aan het charisma van hun religieus instituut.

Door als broeders en zusters in internationale gemeenschappen samen te leven, levert men een tastbaar getuigenis dat dialoog en het intercultureel delen van goederen en dromen een waarde is op zich. Dit sluit aan bij de visie van Paus Franciscus op de rol van religieuzen. In "Verheugt u", zijn rondzendbrief aan de religieuzen (2014), schrijft hij: "De broederlijkheid is het eerste en meest geloofwaardige evangelie dat we kunnen verkondigen. Ons wordt gevraagd om onze gemeenschappen humaner te doen zijn."

De aanwezigheid van buitenlandse religieuzen in Nederland kan ook betekenis krijgen als het geschiedt vanuit een verbondenheid met al die andere migranten die in Nederland hun weg zoeken. Ook de buitenlandse religieuzen maken dezelfde problemen mee met cultuurschokken, moeite om de taal te leren, met verblijfspapieren en werkvergunningen. Tegelijk brengen ze vaak ervaringen mee in het leven binnen een multiculturele setting. Deze kunnen ook in Nederland goed van pas kunnen komen.

Draagkracht van ontvangende gemeenschap

Voor de ontvangende provincie betekent de komst van buitenlandse leden een aanzienlijke investering: financieel, materieel, affectief. Men gaat een commitment aan voor langere duur. De gemeenschappen die ontvangen, moeten in staat zijn de nieuwkomers te begeleiden, te ondersteunen en te helpen om zonder te veel schokken de omringende cultuur te ontdekken. Het gaat ook om hulp bij de pastorale oriëntatie ter plaatse en ondersteuning bij het leren omgaan met een kerkelijke en maatschappelijke situatie die heel anders is dan in het eigen land. Het is belangrijk zich de vraag te stellen of men daartoe de middelen en mensen heeft.

Het gemeenschapsleven verandert ook voor de Nederlanders wanneer medereligieuzen uit een ander land en een andere cultuur, in de meeste gevallen ook nog eens veel jongere mensen, mee gaan leven. Is een gemeenschap bereid zich te laten verstoren in haar gewoontes, zich te laten bevragen in haar zekerheden en haar manier van leven? Het komt soms voor dat een buitenlandse religieus hier ontdekt dat de Nederlandse leden vragen hebben bij zijn of haar komst. Dat kan pijnlijk zijn.

Selectie van kandidaten

Het verdient aanbeveling dat alle betrokkenen bij een besluit tot uitzending – generaal bestuur of oversten van zendende en ontvangende provincie, maar ook de kandidaten zelf – de tijd nemen voor een proces van onderscheiding. Zorg voor een goede communicatie tussen betrokkenen over verwachtingen en wensen.

Omdat de overgang naar de nieuwe situatie veel vergt van kandidaten, moet een congregatie niet alleen kijken naar de professionele kwalificaties van een kandidaat, maar ook naar de emotionele en spirituele rijpheid.

Spirituele rijpheid: Een volgroeid gebedsleven kan helpen om staande te blijven in moeilijke situaties. Spanningen en problemen kunnen worden neergelegd in het gebed. Het gebed scherpt ook het onderscheidingsvermogen, wat helpen kan bij situaties die geen makkelijke oplossingen bieden. Daarnaast kan de specifieke spiritualiteit van een congregatie helpen om een gevoel van verbondenheid te creëren tussen leden van verschillende komaf.

Een flexibele, open houding: Kandidaten moeten openstaan voor een andere cultuur en niet bang zijn om in de complexe realiteit van een gesecculariseerde samenleving te gaan werken. De overgang van een niet-westerse samenleving waarin religie een prominente rol speelt naar een westerse, gesecculariseerde samenleving vraagt bijzondere kwaliteiten: een bereidheid Gods aanwezigheid te zoeken in een andere cultuur, ook in een gesecculariseerde cultuur als de Nederlandse. Men moet zich erop voorbereiden dat priesters of religieuzen niet per se op een voetstuk staan. Priesterreligieuzen moeten goed beseffen dat zij in Nederland te maken krijgen met een manier van besturen waarin zij niet noodzakelijkerwijs het laatste woord hebben bij het nemen van beslissingen.

Motivatie: Speciale aandacht moet worden besteed aan de motivatie van kandidaten. Vormingsverantwoordelijken kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Intreden in een internationaal instituut mag niet als motivatie hebben dat men kiest voor een hogere levensstandaard of voor de kansen die een verblijf in een westers land biedt.

Meerdere buitenlandse leden tegelijk: Voor de dynamiek binnen een internationale gemeenschap is het wenselijk dat er meerdere buitenlandse leden aanwezig zijn. Dat biedt de nodige interactie en uitwisseling onder elkaar. Zo kunnen de buitenlandse leden op verschillende plekken worden ingezet en op verschillende momenten sabbatperiodes nemen, etc.

Natuurlijk biedt bovenstaande opsomming van kwaliteiten en voorwaarden een ideaalplaatje. In de praktijk weet men vooraf niet of iemand het zal redden in Nederland. Een goede communicatie tussen zendende en ontvangende provincie is en blijft belangrijk. Als het een kandidaat echt niet lukt om hier zijn of haar draai te vinden, dan kunnen de betrokken partijen evalueren wat er is gebeurd en wat men daarvan kan leren.

Afspraken tussen zendende en ontvangende provincies

Als na het proces van onderscheiding een besluit wordt genomen iemand naar Nederland te sturen, verdient het aanbeveling dat er goede afspraken worden gemaakt tussen de betrokkenen over verantwoordelijkheden, tijdsduur van de uitzending en financiën.

Plaats van verantwoording:

Het is goed van te voren duidelijkheid te scheppen over gezagsstructuren en rechten en plichten. Aan wie legt een religieus die wordt overgeplaatst naar een andere provincie of regio verantwoording af? Hoe is het actief en passief stemrecht van een uitgezondene geregeld? Behouden zij stemrecht in de zendende provincie; zo ja, voor hoe lang? Hebben zij automatisch stemrecht in de ontvangende provincie of regio? Zo ja, verliezen zij dan stemrecht in de eigen provincie?

Financiële afspraken:

Het gaat om afspraken over:

- uitgaven voorafgaande aan het vertrek: familiebezoeken, retraites, voorbereidende cursussen, reiskosten, kosten voor levensonderhoud tijdens de periode van overplaatsing
- vergoedingen of salaris die de uitgezondene verdient in de ontvangende provincie of regio
- financiële rapportages
- ziektekostenverzekering en pensioenpremies

Tijdsduur:

Hierbij gaat het om afspraken over tijdsduur en evaluatie. Wordt iemand voor bepaalde of onbepaalde tijd uitgezonden? Wat zijn goede momenten om te evalueren? Wanneer besluit men tot terugkeer of hernieuwing van de zending? Wie wordt betrokken bij die beslissing?

Vorbereiding van kandidaten

Studie van taal en cultuur:

Een degelijke voorbereiding van de buitenlandse religieuzen die naar Nederland komen is gewenst. Dat begint met het leren van de Nederlandse taal en eerste kennismaking met de maatschappelijke en kerkelijke situatie in Nederland. Het is niet altijd mogelijk om in het thuisland al een goede taalstudie te regelen en een degelijke oriëntering op geografie, klimaat, geschiedenis en de maatschappelijke en kerkelijke situatie in Nederland. Maar men kan een begin maken, bijvoorbeeld:

- door middel van lectuur en videomateriaal over Nederland
- door middel van contact (via mail of sociale media) met medereligionarissen in Nederland
- door middel van ontmoetingen met anderen die op het punt staan op missie te gaan in een Europees land en verwachtingen en angsten te delen

- door middel van ontmoetingen met landgenoten die teruggekeerd zijn uit Nederland of Nederlanders in het thuisland
- door een cursus of studie te volgen van missiologische inzichten ten aanzien van inculturatie van het woord van God in moderne, westerse samenlevingen.

Het blijkt in de praktijk vaak niet eenvoudig om mensen individueel voor te bereiden op hun missie in Nederland. Opleidingen ter plekke zijn vaak erg klerikaal.

Sommige instituten hebben goede ervaringen met jongere leden die in Europa een opleiding hebben gevolgd en op die manier hebben kunnen proeven van de omstandigheden in een westers land.

Sommige instituten laten jonge leden al tijdens hun opleiding stage lopen in een interreligieuze samenleving en in een andere cultuur. Deze ervaring scherpt de gevoeligheid voor culturele en religieuze verschillen.

Wegzending en ondersteuning

Voordat iemand vertrekt, kan men een uitzendingsceremonie organiseren met medereligieuzen, parochianen en anderen, wellicht met een symbolische handeling als het overhandigen van een missiekruis.

Het 'thuisfront' is en blijft een belangrijke bron van steun. Met de moderne communicatiemiddelen is het veel makkelijker dan vroeger om contact te houden met vrienden en familieleden. Dit kan echter ook een valkuil zijn. Teveel contact met het thuisfront kan een obstakel zijn om goed thuis te raken in Nederland.

Vergunningen

Een prozaïsch, maar belangrijk onderdeel van de voorbereidingen is het regelen van verblijfs- en werkvergunningen voor buitenlandse religieuzen. Ook moet van tevoren de status worden onderzocht van beroepsmatige bevoegdheden in Nederland. Zie voor informatie over verblijfsvergunningen en werkvergunningen hoofdstuk 3: 'Aanvraag voor verblijf en arbeid buitenlandse religieuzen'.

Bestuurders

Wat voorbereidingen betreft, is de situatie van mensen die in een generaal bestuur worden gekozen anders dan die van contemplatieve religieuzen of leden met een pastorale, missionaire of diaconale taak. Bestuurders hebben doorgaans maar beperkt de tijd, meestal niet meer dan een paar maanden, om de verhuizing te regelen en zich voor te bereiden op hun komst naar Nederland. Voor het nieuwe bestuurslid is de overgang eigenlijk te abrupt. Helemaal op te vangen is dat niet. Maar het is goed dat de Nederlandse medebroeders of -zusters zich realiseren hoe groot de omschakeling is en dat ze daar begripvol mee om gaan en ruimte en tijd scheppen voor hun buitenlandse medezuster of -broeder om hier thuis te raken.

Conclusies en aanbevelingen

- Houd goed voor ogen wat men beoogt wanneer buitenlandse leden worden uitgenodigd. De vraag naar de betekenis van het eigen charisma in een veranderende wereld is richtinggevend.
- Zorg ervoor dat alle betrokkenen – generaal bestuur of oversten van zendende en ontvangende provincie en de kandidaten voor uitzending zelf – de tijd nemen voor een proces van onderscheiding.
- Zorg voor genoeg draagvlak en draagkracht in de eigen provincie. Is de ontvangende gemeenschap bereid een lange termijn commitment aan te gaan met de nieuwe leden? En is men in staat de nieuwkomers te begeleiden en ondersteunen?
- Communiceer met betrokkenen wat de verwachtingen en wensen zijn, zowel voordat iemand naar Nederland komt, als tijdens zijn of haar verblijf. Evalueer en leer gezamenlijk van dingen die niet goed gaan.
- Vraag de zendende provincie om te kijken naar de emotionele en spirituele rijpheid van kandidaten, hun vermogen God te zoeken in een geseclariseerde context, hun vermogen om een nieuwe taal te leren, hun motivatie.
- Voor de dynamiek binnen een internationale gemeenschap is het wenselijk dat er meerdere buitenlandse leden aanwezig zijn.
- Zorg ervoor dat de buitenlandse religieuzen zich al voor vertrek zo gedegen mogelijk voorbereiden, met taalstudie en studie naar de Nederlandse context.
- Maak duidelijke afspraken met de zendende provincie over verantwoordelijkheden, tijdsduur van de uitzending en financiën.
- Stel je bijtijds op de hoogte van de eisen voor verblijfs- en werkvergunningen.

3. HANDLEIDING AANVRAAG VOOR VERBLIJF EN ARBEID BUITENLANDSE RELIGIEUZEN

Aangezien de wet- en regelgeving over het aanvragen van vergunningen voor verblijf en arbeid regelmatig verandert, bieden we de handleiding hiervoor alleen online aan. Op die wijze probeert de KNR de informatie steeds actueel te houden. Raadpleeg onze website www.knr.nl, klik vervolgens in de zwarte balk bovenin op INFORMATIE, vervolgens op Vademecum Internationalisering en dan in de rechterkolom *Handleiding aanvraagprocedure verblijfs- en werkvergunning*.

4. INBURGERING

Inleiding

Een goede kennis van taal en cultuur zijn het fundament van welke inzet dan ook in de Nederlandse kerk en samenleving. De ervaring leert dat het veel tijd en moeite kost om de Nederlandse taal goed te leren en om begrip op te brengen voor de Nederlandse manier van doen en denken.

In de eerste sectie van dit hoofdstuk wordt de cultuurschok van nieuwkomers beschreven en wordt gewezen op het belang van inculturatie en interculturaliteit. De tweede sectie gaat over het leren van de taal en het proces van inburgering. De derde sectie gaat over de begeleiding van zowel individuele leden als gemeenschappen.

I. Leren omgaan met culturele verschillen

Cultuurschok

Buitenlandse religieuzen moeten veel loslaten wanneer ze zich in Nederland vestigen. Veel is zo anders: het klimaat, de eetgewoontes, het omgaan met gastvrijheid, de plek van de eigen familie, de manier waarop beslissingen worden genomen, de manier van bidden, het liberale denken. De overgang naar een sterk gesecculariseerde samenleving is een uitdaging. Hun identiteit als pater, zuster of broeder staat in Nederland ter discussie. Ze moeten het oude beeld dat ze hadden van hun religieuze status loslaten, want daar hebben mensen in Nederland vaak weinig boodschap aan. Van polarisatie in de kerk, van liberale opvattingen over allerlei religieus-ethische, maatschappelijke en sociale kwesties begrijpen ze aanvankelijk weinig of niets.

Het gevaar bestaat dat de nieuwkomer te snel oordeelt over de nieuwe situatie, zonder veel begrip of waardering voor de ontwikkelingen binnen de Nederlandse context. Maar als buitenlandse religieuzen hier missionair en pastoraal werk gaan verrichten, zullen ze moeten leren zo'n negatieve houding t.a.v. de Nederlandse cultuur en kerk, gewoonten en gebruiken bij te stellen.

In Nederland zetten veel vrijwilligers zich op allerlei manieren in voor een betere wereld en voor kwetsbare mensen: zieken, ouderen, daklozen, vluchtelingen. Bij rampen geven veel Nederlanders genereus aan goede doelen. Er zijn veel professionele organisaties die zich bekommeren om de meest behoeftigen, dichtbij of ver weg. Dat valt de buitenlandse religieuzen ook op.

Uitdrukkelijke aandacht voor de positieve kanten van onze gesecculariseerde cultuur en de rol van religie daarin (een geloof dat niet gekoppeld is aan machtige religieuze instituten en dienstbaar is aan de samenleving) kan de cultuurschok helpen verzachten.¹

“Als vreemdeling heb je alleen maar ‘levensvatbaarheid’ als je zelf relaties gaat maken met ‘het hier’ waar je nu bent, en met respect kennis maakt met de omgeving waar je bent aangeland. Treed naar buiten! Leer te houden van het land waar je woont. Sluit je niet op in je eigen kleine wereldje.”
– toespraak van p. Theo Vergeer OFM tijdens KRL 2003

---

¹ Lees bijvoorbeeld gezamenlijk het boek: ‘Geloof en godsdienst in een gesecculariseerde samenleving’, van mgr. Jozef De Kesel, uitgegeven door Halewijn, 2021. ISBN 9789085285885

Culturele botsingen binnen de eigen gemeenschap

Niet alleen klimaat, cultuur, maatschappij en kerk zijn anders, maar ook de eigen congregatie of orde. De oecumenische instelling van veel Nederlandse medereligieuzen en hun opvattingen over allerlei religieuze, ethische en sociale kwesties, zijn nieuwkomers in het begin vaak vreemd.

Het verschil in mentaliteit tussen westerlingen (vaak erg doelgericht, zakelijk) en mensen uit het Zuiden (meer persoonsgericht) kan een bron van moeilijkheden zijn binnen een internationale gemeenschap. Naast culturele diversiteit spelen ook generationele verschillen een rol. De oudere generatie van Nederlandse religieuzen heeft soms de neiging de jongere, buitenlandse leden wat kleinerend tegemoet te treden, ook al zijn laatstgenoemden vaak helemaal niet zo jong. Een complicerende factor is dat de buitenlanders vaak meegekregen hebben respect te tonen voor ouderen.

Buitenlandse religieuzen merken wel eens op dat hun Nederlandse medereligieuzen geneigd zijn te denken het beter te weten en zo gesprekken te domineren. Daardoor beletten zij de leden uit het Zuiden om initiatieven te ontplooien. Sommigen merken zelfs op dat men zich soms meer een object van hulp voelt dan een subject dat in staat is hulp te geven. Het is essentieel dat men de jongere medereligieuzen ruimte geeft om zaken op eigen manier op te pakken en initiatieven te nemen.

Contact met de eigen wortels

Veel buitenlandse religieuzen hebben sterk de behoefte af en toe onder landgenoten te verkeren, de eigen taal te spreken, gerechten te eten die men van huis uit kent. Het is goed dat er momenten zijn van identiteitsbeleving, om de vertrouwdheid met landgenoten en eigen tradities te beleven. Het verlicht de eenzaamheid die iedereen wel eens voelt. De moedertaal is en blijft toch de taal van het eigen hart.

Tegelijk is hier een waarschuwing op zijn plaats. Het is voor nieuwkomers verleidelijk om vaak de eigen culturele sfeer op te zoeken. Dat kan het inculturatieproces in de weg staan. Ook de huidige communicatiemiddelen kunnen een belemmering vormen om echt thuis te raken in Nederland. Spreek hierover met elkaar en spreek elkaar hier op aan.

Inculturatie als voortdurend proces

De culturele schok kan maanden en zelfs jaren duren, en kan zich ook herhalen. Het is in deze periode belangrijk dat men de buitenlandse medereligiëus laat voelen deel uit te maken van de gemeenschap, de plaatselijke setting en de plaatselijke kerk.

Buitenlandse religieuzen die al langere tijd in Nederland zijn, beschrijven een ontwikkeling die gaat van aanpassing naar acceptatie van de eigenheid. De eerste jaren steekt men veel energie in het leren van de taal en de nieuwe cultuur. In deze beginperiode neigt men ertoe zich zoveel mogelijk aan te passen. Pas later, wanneer mensen zich minder onzeker voelen over hun omgeving en hun eigen functioneren daarbinnen, lukt het om de 'aanpassingsneigingen' van zich af te schudden. Men leert accepteren dat men in sommige opzichten anders is, met een buitenlands accent, met een eigen culturele achtergrond. En men ontdekt dat men vanuit eigen achtergrond en persoonlijkheid nieuwe dingen kan inbrengen hier, en dat dat voor iedereen een verrijking kan betekenen. Het kost pijn en moeite om zover te komen. Maar deze religieuzen geven ook aan dat ze in dit hele proces een enorme groei hebben doorgemaakt als mens. De ervaringen in een andere cultuur en een ander land geven een bredere visie op het leven. Het maakt dat men dingen gemakkelijker relativeren kan.

Van multicultureel naar intercultureel

Een internationale of multiculturele samenstelling van de gemeenschap betekent niet automatisch dat er een vruchtbare interactie is tussen de verschillende culturen binnen een gemeenschap. Integratie moet van beide kanten komen. Wie aanpassing alleen van de buitenlandse religieuzen vraagt, ziet over het hoofd dat de ontvangende Nederlandse gemeenschappen zich ook moeten aanpassen om plaats te maken, niet alleen letterlijk maar vooral figuurlijk, voor de buitenlandse leden. Het vergt een grote fijngevoeligheid om in een overgangsfase goed om te gaan met machtsverhoudingen. Dominantie van een bepaalde culturele groep - numeriek, in het bezetten van verantwoordelijke posities, in het beheren van materiële middelen - staat een vruchtbare interculturele interactie in de weg. Het is belangrijk dat men zich bewust is van eigen racisme en culturele vooroordelen.

Een diverse samenstelling van een gemeenschap kan voorkomen dat één bepaalde nationaliteit de overhand krijgt. De ervaring leert ook dat religieuzen met missionaire ervaring in het buitenland een belangrijke rol kunnen spelen in een internationale groep, aangezien zij zelf ervaren hebben wat het betekent om een vreemdeling te zijn en hebben geleerd om te gaan met culturele verschillen.

Tony Gittins CSSp heeft vanuit de praktijk van internationale gemeenschappen een verhelderend artikel geschreven over interculturaliteit in het religieuze gemeenschapsleven. Hij schrijft dat leden van eenzelfde gemeenschap, die zijn verenigd door eenzelfde geloof en een gemeenschappelijke roeping en visie delen, geroepen zijn om in een gezamenlijke inzet uit de culturele diversiteit in hun gemeenschap iets nieuws te scheppen. En wel een 'thuis' waar eenieder, zonder de kern van zijn eigen cultuur te verliezen, bereid is uit zijn eigen 'comfortzone' te treden en zich te laten veranderen door de aanwezigheid van de ander. In de digitale versie van dit vademecum op de website van de KNR is het artikel van Gittins als pdf te vinden. Klik op 'Inburgering' en ga naar deze passage van het hoofdstuk.

II. Taalstudie en inburgering

Het belang van het leren van de Nederlandse taal kan niet genoeg worden benadrukt. Het gaat er niet alleen om de woorden en grammatica te leren, maar ook de context waarin deze worden gebruikt: de gewoonten en gebruiken. Woorden gaan samen met gebaren, gelaatsuitdrukkingen, lichaamstaal, oogcontact en stembuigingen die ook geleerd moeten worden voor doeltreffende communicatie. Dat leert men het beste in de omgang met mensen. Daarom is het belangrijk ontmoetingen aan te gaan met Nederlanders, hen te leren kennen en hen te leren waarderen. Het is goed de buitenlandse medereligionarissen aan te moedigen erop uit te trekken en betrokken te raken bij activiteiten in de parochie, wijk of elders. De verplichte inburgeringscursus is voor velen een reële hulp. Het kan helpen enige tijd mee te leven met een familie of in een gemeenschap met Nederlandse religieuzen. Veel kan men leren van een kind dat er niet om geeft een zin zo vaak als nodig te herhalen.

Goede taalscholen zijn nodig voor de basiskennis. Maar deze zijn soms lastig te vinden. Het cursusaanbod is beperkt of erg duur. Veel taalscholen zijn gericht op laaggeschoolden (tot niveau A2). In de meeste gevallen moet het streefniveau B2 zijn.

Sommige instituten stimuleren hun buitenlandse leden om verdere studies te volgen op grond van hun interesses en van wat de congregatie nodig heeft: pastoraal werk, maatschappelijk werk, theologie, boekhouding, IT, enz. Door studie leren ze ook de taal beter en leren ze meer over de

situatie van de Nederlandse kerk en samenleving. Het geeft de buitenlandse religieuzen ook een intellectuele of geestelijke 'bagage' die meegenomen kan worden bij een eventuele terugkeer naar eigen land en daar vruchtbaar gemaakt kan worden.

Als voorbeelden van hoe een taal- en inburgeringstraject eruit kan zien, zijn aan het eind van dit hoofdstuk de oriëntatieprogramma's van de Spiritijnen en Missiezusters Dienaressen van de H. Geest als bijlage opgenomen.

Ontmoeting en overleg met leden van andere congregaties

De KNR organiseert verschillende bijeenkomsten voor jongere religieuzen: atelierdagen voor vormingsverantwoordelijken (twee maal per jaar) en andere bijeenkomsten van en voor jongere religieuzen rond verschillende thema's. Hieraan nemen ook veel buitenlandse religieuzen deel. Het zijn momenten om medereligieuzen, Nederlanders en buitenlanders, te ontmoeten en ideeën en ervaringen uit te wisselen. Bijeenkomsten met anderen, waaronder ook buitenlandse religieuzen die lid zijn van een andere congregatie of orde, bieden veel herkenning. Men heeft soortgelijke ervaringen en kan van elkaar leren. Op de website van de KNR staat onder 'agenda' een overzicht van bijeenkomsten.

In het Beraad Missionarissen in Nederland (BEMIN) wisselen leden ervaringen uit en bespreken zij onderwerpen omtrent buitenlandse missionarissen en hun missie in Nederland, zoals: missionair pastoraat, migrantenpastoraat, vorming en begeleiding, kloof oud/jong, enz. Zo is o.a. de Leergang Kerkelijke Inburgering van het NIM tot stand gekomen. Deze beoogt buitenlandse missionarissen bekend te maken met de geschiedenis en actuele situatie van religie, kerk en missie in Nederland. U kunt informatie hierover opvragen via: nim@nim.ru.nl

III. Begeleiding op individueel en gemeenschappelijk niveau

Begeleiding van individuen

Het is raadzaam dat men kort na aankomst met de nieuw gekomene een aantal praktische zaken bespreekt over het communiteitsleven, hoe zaken geregeld zijn, welke taken er zijn, wat van hem of haar verwacht wordt, ook wat betreft taalstudie, inburgering en wat men volgens de IND wel of niet mag. Het is enerzijds nodig goed naar hun eerste ervaringen te luisteren. Maar de ervaring leert anderzijds ook dat men naar hen toe duidelijk moet zijn over wat men van hen verwacht. Ook hebben de nieuwkomers op z'n tijd aanmoediging en bevestiging nodig, zodat ze voelen dat ze gewaardeerd worden en dat ze het goed doen.

Goede begeleiding is uiterst belangrijk. Vaak zorgt een instituut ervoor dat er een persoonlijke begeleider is (van buiten de gemeenschap) met wie de buitenlandse religieus kan bespreken wat hij of zij op het hart heeft, wat deugd doet of waar men tegenaan loopt.

Soms reageren nieuwkomers allergisch als ze over begeleiding of stagelopen horen. Ze hebben vaak net hun opleiding afgesloten en gaan ervan uit klaar te zijn voor hun missionaire taak. Het gaat echter niet om begeleiding in de zin van een leer- of vormingsproces, maar om een persoonlijke begeleiding waarin men gestimuleerd wordt de kerkelijke en maatschappelijke inburgering (in de breedste zin van het woord) te verwerken en integreren.

Verkenning van regio en land

Sommige congregaties sporen hun nieuwkomers aan om Nederland te blijven verkennen door hen een fiets te geven om de omgeving te verkennen. Soms zorgt men voor een jaarkaart van de NS en gaan de nieuwkomers er minstens eens per maand op uit om Nederland te verkennen.

Voor veel buitenlandse religieuzen is de band met het bisdom waar ze deel van uitmaken belangrijk. Het is daarom goed dat zij kennis maken met de lokale kerkelijke leiders en met de bisschop of vicaris-generaal van het bisdom. In het geval van priesterreligieuzen kan een officiële benoemingsbrief van de bisschop het gevoel van behoren tot de lokale kerk bevestigen.

Om de nieuwkomers te helpen met het leren kennen en begrijpen van de nieuwe leef- en werkomgeving kunnen regelmatig informatiebijeenkomsten worden georganiseerd: over de geschiedenis en actuele situatie van kerk en missie in Nederland, geschiedenis van de Nederlandse provincie van het instituut; over gemeenschapsleven, financiën, gastvrijheid, liturgie en gebed, identiteit als religieus/ priester, rol van leken, werken in een team, missionair pastoraat, preventie grensoverschrijdend gedrag, enz.

Begeleiding van de gemeenschap

De gebruikelijke gang van zaken binnen een gemeenschap kan door de komst van buitenlandse medereligiëuzen ingrijpend veranderen. Eenzelfde spiritualiteit is geen garantie voor de eenheid binnen een gemeenschap, aangezien ieder zijn of haar eigen manier heeft om deze vorm te geven. Lang niet alles zal vanzelfsprekend meer zijn; het vieren van verjaardagen b.v. heeft in sommige culturen geen betekenis. De manier waarop men invulling geeft aan de drie geloften kan verschillen. Terwijl voor Nederlandse religieuzen tweedehands spullen een uiting kunnen zijn van hun evangelische soberheid, hebben buitenlandse religieuzen in het begin soms moeite met tweedehands spullen. Sommige Nederlandse religieuzen merken op dat hun buitenlandse medereligiëuzen op het persoonlijke vlak heel spontaan en informeel zijn, maar dat zij op het vlak van liturgie en gemeenschapsstructuren juist heel formeel zijn. Men houdt strakker vast aan formele gezagsverhoudingen. Men vindt het in Nederland allemaal te kaal, te protestants.

Zeker in het begin ontstaan er gemakkelijk misverstanden, soms veroorzaakt door de nog gebrekkige taalkennis of onbegrepen grappes, soms ook door de Nederlandse directheid van spreken, en niet te vergeten door het verschil in leeftijd.

Culturele aandachtspunten binnen een internationale gemeenschap zijn o.a.:

- *Taal*: maak duidelijke afspraken over het gebruik van taal in een groep of gemeenschap. De Nederlanders moeten erop bedacht zijn dat de ander hen ook echt verstaat. In veel zuidelijke culturen bestaat de neiging om uit beleefdheid of eerbied 'ja' te zeggen, ook al begrijpt men niet helemaal waar het om gaat of is men het er eigenlijk niet mee eens.
- *Voedsel*: geef de buitenlanders de mogelijkheid zijn om met enige regelmaat het eigen voedsel te eten.
- *Liturgische vormen*: de tekenen en symbolen die men gebruikt moeten een afspiegeling vormen van de samenstelling van de groep.
- *Familiebanden*: deze wegen in veel zuidelijke culturen zwaarder dan in Nederland. Contact met de familie is zeer belangrijk.

Aandacht voor de onderlinge dynamiek in de gemeenschap

Een bijkomend, maar belangrijk aspect is dat de buitenlandse religieuzen gewend zijn aan het leven in grotere gemeenschappen. In Nederland zijn sinds de jaren '60 van de vorige eeuw vaak kleine gemeenschappen opgericht waar een heel andere dynamiek heerst. Ook dat vergt aanpassing. Het zijn overigens vaak niet zozeer culturele verschillen, maar de spanningen tussen karakters en persoonlijkheden die de grootste problemen veroorzaken in een gemeenschap.

De aanwezigheid van een externe begeleider bij communiteitsgesprekken kan zeer behulpzaam zijn. De begeleider moet in staat zijn een open en veilige sfeer te creëren waarin de leden van de gemeenschap ook emoties durven uiten. De begeleider moet aandringen op openheid, ook ten aanzien van gevoelige kwesties. Als die er niet is, zal dat een gemeenschap opbreken.

Begeleiding op niveau van de provincie / regio

Instituten met meerdere internationale gemeenschappen in Nederland organiseren met regelmaat bijeenkomsten voor alle leden van deze gemeenschappen, samen met het provinciaal bestuur. Men evalueert het leven in de gemeenschappen en hun werkzaamheden, en men bespreekt onderwerpen en zaken die te maken hebben met hun pastorale en missionaire werkzaamheden.

Vaak is een lid van het provinciaal bestuur verantwoordelijk voor wat de internationale gemeenschappen betreft. De toekomst van het instituut en de inbreng van de internationale gemeenschappen heeft een belangrijke plaats op de agenda van bestuursvergaderingen en eilanddagen. Concrete zaken als taalcursussen, verblijfsvergunningen, inburgering, missionaire vorming enz. komen ter sprake in de vergaderingen.

Sommige instituten organiseren Europese bijeenkomsten voor alle jonge leden die in Europa werken. In deze bijeenkomsten delen zij hun ervaringen en worden onderwerpen besproken die voor hen actueel zijn.

Aandachtspunten voor het internationaal functioneren van het religieuze instituut

Binnen een religieus instituut in haar geheel heeft internationalisering gevolgen op vele verschillende vlakken. Vormingsverantwoordelijken binnen het instituut moeten erop toezien dat het internationale karakter steeds gevoed en ontwikkeld wordt. In de vorming van nieuwe leden kan erop worden gelet dat men als het even kan een tweede taal leert, desnoods door een tijdlang stage te lopen in een ander land.

Het is verder een goede zaak wanneer geschriften van de stichter of stichteres worden vertaald en daarmee toegankelijk gemaakt voor allen binnen het eigen instituut. Ook is het voor het instituut in haar geheel belangrijk om een duidelijk beleid te voeren op het vlak van de gemeenschappelijke taal die binnen het instituut wordt gebruikt: tijdens algemene kapittels, in verslagen en publicaties die voor het hele religieus instituut zijn bedoeld. Dit alles kost tijd, geld en energie, maar is wel van belang.

Wederzijdse verrijking

Het vergt moed en creativiteit om internationale gemeenschappen te vormen, ondanks alle verschillen; en deze verschillen te zien als een verrijking. Internationalisering is een waagstuk waarvan tevoren niet zeker is dat deze succesvol zal zijn. Maar veel betrokkenen geven ook aan dat het waagstuk voor hen de moeite waard is.

Een veel gehoorde opmerking van Nederlandse religieuzen is dat met de komst van buitenlandse mederelgieuzen nieuwe vitaliteit als het ware de gemeenschap binnen stroomt. Spontaniteit en warmte zijn kwaliteiten die zij vaak noemen in verband met hun buitenlandse mederelgieuzen. Vaak zijn de buitenlandse mederelgieuzen in staat om vastgeroeste posities en patronen in het denken en vieren van de gemeenschap te doorbreken. Binnen veel van de geïnternationaliseerde instituten geeft men aan dat men de buitenlanders niet meer wil en kan missen.

Conclusies en aanbevelingen

Interculturaliteit

- Integratie moet van beide kanten komen, zowel van nieuwkomers als oudgedienden.
- Geef ruimte aan de eigenheid van de nieuwkomers. In praktische zin betekent dat bijvoorbeeld dat zij regelmatig gerechten die ze van thuis kennen op tafel krijgen, dat er in de liturgie aandacht is voor symboliek en gebruiken uit hun landen. Het betekent ook dat zij de kans krijgen om zaken op eigen manier op te pakken en initiatieven te nemen.
- Laat nieuwkomers, zeker in de moeilijke beginfase, voelen dat zij deel uitmaken van de gemeenschap en dat hun bijdrage welkom is.
- Wees je bewust van de machtsverhoudingen en dominantie van een bepaalde culturele groep. Een diverse samenstelling van een gemeenschap kan voorkomen dat één bepaalde nationaliteit de overhand krijgt.

Het leren van de taal

- Een goede taal cursus is nodig voor de studie van het Nederlands. Het streefniveau voor religieuzen die taken op zich nemen in samenleving of pastoraat is B2.
- Moedig buitenlandse mederelgieuzen aan anderen te ontmoeten, betrokken te raken bij activiteiten in de congregatie, parochie, wijk of elders. Het kan helpen enige tijd mee te leven met een familie of in een gemeenschap met Nederlandse religieuzen.
- Maak duidelijke afspraken over het gebruik van taal in een groep of gemeenschap.
- Een studie of gedegen cursus kan helpen om de taal en de Nederlandse context beter te begrijpen.

Begeleiding

- Duidelijkheid is belangrijk. Bespreek met de nieuw gekomene welke taken er zijn, wat van hem of haar verwacht wordt, ook wat betreft taalstudie, inburgering en wat men volgens de IND wel of niet mag.
- Introduceer nieuwkomers in de lokale kerkelijke situatie, bijvoorbeeld door een ontmoeting te organiseren met de lokale kerkelijke leiders en met de bisschop of vicaris-generaal van het bisdom.
- Goede persoonlijke begeleiding is uiterst belangrijk voor de buitenlandse religieuzen. Het gaat om een luisterend oor en het helpen verwerken van de overgang naar de Nederlandse context.
- Organiseer regelmatig informatiebijeenkomsten om nieuwkomers op de hoogte te brengen van de geschiedenis en actuele situatie van de congregatie of orde, en van de kerk en missie in Nederland.
- De aanwezigheid van een externe begeleider bij gemeenschaps gesprekken is zeer behulpzaam. Hij of zij moet in staat zijn een open en veilige sfeer te creëren waarin de leden van de gemeenschap ook emoties durven te uiten.

- Moedig buitenlandse medebroeders of -zusters aan medereligieuzen van andere congregaties te ontmoeten, bijvoorbeeld door (studie)bijeenkomsten bij te wonen.
- Bespreek bij internationale bijeenkomsten van uw religieus instituut hoe men het internationale karakter kan voeden en ontwikkelen.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Inburgeringstraject Spiritijnen

Stap 1: Vrij snel na aankomst begint de nieuwe medebroeder met het leren van het Nederlands. Het duurt gemiddeld anderhalf tot twee jaar om het streefniveau (B2) of staatsexamen te behalen. Beheersing van dit niveau betekent dat men zich in de meeste situaties begrijpelijk kan uitdrukken en kan begrijpen wat er gezegd en geschreven wordt. Het blijft vervolgens wel zaak om het aangeleerde zoveel mogelijk in de praktijk toe te passen om tot verdere verbetering te komen.

Stap één van de taalstudie vindt plaats in een van de gemeenschappen met behulp van een privédocent en een medebroeder. Zij doen met de nieuwe medebroeder spreekoefeningen en laten hem kennis maken met de Nederlandse maatschappij. Het is voor hem tegelijkertijd een goede kennismaking met een Nederlandse gemeenschap. Verder zijn er mogelijkheden om zich te laten helpen door de andere medebroeders met het verstaanbaar lezen van de teksten en lezingen van de eucharistievieringen. Het verblijf in de gemeenschap duurt meestal drie maanden.

Het is raadzaam om tegen het einde van dit verblijf een gesprek te hebben met de nieuwe medebroeder over zijn verwachtingen en wensen voor het verdere inburgeringstraject: eventuele mogelijkheden van meelopen in parochie of inloophuis, kennismaking met de actieve gemeenschappen (tijdens weekends) en het nemen van rijlessen. etc.

Stap 2 vindt plaats in de gemeenschap in Berg en Dal, van waaruit de nieuwe medebroeder de taallessen - van niveau A2 tot en met niveau B2 - volgt aan het taleninstituut van de Radboud Universiteit (of elders). Een privédocent neemt met hem de stof door en bereidt hem voor wat hij bij de examens kan verwachten. Het is van belang dat de privédocent contact heeft met de docent van het taleninstituut om de voortgang en eventuele problemen te bespreken.

Vanaf niveau A2 is het tijd om de nieuwe medebroeder in contact te brengen met Nederlandssprekende mensen. Dergelijke contacten zijn belangrijk om de op school geleerde theorie in de praktijk toe te passen. De mogelijkheden daarvoor zijn in de nabijgelegen parochiekerk van Cenakel (Heilige Landstichting) en/of in een opvang- of buurthuis. Het zal zijn motivatie bevorderen.

Na de taalstudie volgt een pastorale inburgeringstraining van enkele maanden, bedoeld als praktische en mentale voorbereiding op de nieuwe, toekomstige werkomgeving, die afwijkt van die in het moederland. De activiteiten hoeven niet (uitsluitend) op pastoraal vlak te liggen, maar de congregatie ziet de kennis en ervaringen die via een dergelijke training opgedaan worden wel als basis voor het verdere functioneren in kerkelijk Nederland.

Voor deze training is een parochie nodig en een goede begeleider die de nieuwe medebroeder introduceert, helpt en coacht. Het is de bedoeling dat de nieuwe medebroeder door middel van participatie kennis maakt met de dagelijkse werkpraktijk in een typisch Nederlandse context, de realiteit en impact daarvan zelf ervaart, ondergaat en leert handelen en reflecteren op het eigen functioneren daarbinnen.

Een geleidelijke opbouw van dit leerproces is wenselijk, van kennismaking naar observatie, naar meelopen, zelfstandig uitvoeren en evaluatie. Activiteiten die aan bod moeten komen zijn: voorbereiding op sacramenten, op voorgaan in diverse soorten diensten, zoals woord- en gebedsdiensten, uitvaarten; huisbezoeken, aandacht voor presentie-apostolaat als basishouding en werkwijze; diaconale activiteiten met aandacht voor missionaire aspecten; parochie-administratie en kerkrecht; samenwerken in een pastoraal team en met leken (overlegcultuur); en de persoonlijke interesse van de nieuwe medebroeder. De training biedt tevens de gelegenheid te leren een balans te vinden tussen het pastorale werk, het leven als religieus (binnen een gemeenschap en congregatie) en persoonlijke tijd.

De nieuwe medebroeder moet op de hoogte zijn van doel, aanpak en tijdsduur en zelf aangeven wat hij leren wil. Hij geeft in een kort verslag aan welke praktische pastorale werkervaring hij heeft. Van tevoren moet men met de contactpersoon binnen de parochie goed afspreken wat het doel en de wensen zijn van de congregatie en de nieuwe medebroeder. Samen wordt een activiteitenplanning opgesteld.

De evaluaties zijn bedoeld om de nieuwe medebroeder te helpen inzicht te krijgen in zijn functioneren en zijn ontwikkeling binnen een nieuwe omgeving. Maar ook om te ontdekken wat zijn sterke eigenschappen en zwakkere punten zijn. Dat vergt een open leerhouding, kunnen omgaan met opbouwende kritiek om daarna zichzelf verder te kunnen ontwikkelen.

Bijlage 2: Oriëntatie-programma Missiezusters Dienaressen van de Heilige Geest (SSpS)

Ons doel is: dat de zuster zich zo goed mogelijk thuis voelt en thuis raakt hier in Nederland. Vanaf 2003 en tot nu toe is Tilburg de thuisbasis voor nieuwkomers. Wanneer een nieuwe zuster naar onze provincie komt, ondernemen wij de volgende stappen:

1. Eerste taalschool is Jeroen Bosch in Vught voor basis Nederlands.
2. Ten tweede gaat de zuster naar de Universiteit Leiden voor niveaus 1 tot met 6, met het oog op het inburgeringsstaatexamen.
3. Nog tijdens de taalstudie worden de zusters geïntroduceerd bij de verschillende gemeenschappen en de verschillende werkzaamheden van de zusters, met name in parochie en binnen verschillende organisaties.
4. Zodra de zuster de taal onder de knie krijgt, heeft ze meer kansen om naar buiten toe te gaan.
5. Wanneer de zuster te kennen geeft dat ze verder wil studeren door een cursus of opleiding te volgen, dan geven we haar ook die kans zodat ze zich verder kan ontplooien qua taal en zich kan verdiepen in de Nederlandse kerk en maatschappij. De studie hangt van haar interesse af.
6. Hopelijk krijgt de zuster door deze studie ook de kans om te werken in een betaalde baan.

Het is onze ervaring dat de zuster die een cursus volgt, groeit in zelfvertrouwen, in taalvaardigheden, in sociale contacten, in haar persoonlijkheid, etc.

5. INZET IN NEDERLANDSE KERK EN SAMENLEVING

Inleiding

Buitenlandse religieuzen die een benoeming krijgen in Nederland, zijn op allerlei terreinen werkzaam. Sommigen hebben een bestuurlijke functie (provinciaal bestuur of generaal van hun instituut). Velen zijn werkzaam in parochies of in verschillende vormen van categoriaal pastoraat. Sommigen komen met een uitdrukkelijk missionaire zending. Verder zijn er religieuzen die werkzaam zijn in de zorg voor medezusters en –broeders, hier studeren of in een contemplatief klooster leven. In het onderstaande worden de verschillende werkvelden beschreven en de zaken waar men dan soms tegenaan loopt.

Individueel apostolaat of gezamenlijk apostolaat?

Toen een aantal instituten vanaf de jaren '90 van de vorige eeuw buitenlandse leden uitnodigden, was het idee veelal dat de nieuwkomers zelf hun missie op het spoor moesten komen door 'aanwezig te zijn' onder de mensen (missie als presentie). De bedoeling was mooi, maar bleek meer dan eens te leiden tot onzekerheid en ongenoegen over de onduidelijkheid van taken². Buitenlandse religieuzen geven vaak aan dat men graag al in een vroeg stadium duidelijk omschreven taken heeft.

In landen op het zuidelijk halfrond zijn scholen of ziekenhuizen voor veel religieuze instituten nog erg belangrijk. In Nederland heeft de overheid veel taken op het vlak van onderwijs, maatschappelijk werk en gezondheidszorg overgenomen. Het kan desalniettemin de moeite waard zijn om toch iets van een gezamenlijk apostolaat te ontwikkelen. Sommige congregaties zetten – soms met medereligieuzen uit dezelfde stad - kleinschalige sociale projecten op, bijvoorbeeld een inloophuis of het aanbieden van maaltijden aan dak- en thuislozen.

Parochiepastoraat als vorm van missie

Priesterreligieuzen die naar Nederland komen, blijken vaak behoefte te hebben aan een parochie als 'thuisbasis'. Lang niet allen hebben ervaring opgedaan met het werken in de maatschappelijke marge. Ze zijn opgeleid als priester en willen hun priesterschap vorm geven in pastorale taken.

Een bijkomend voordeel van het werk in een parochie is dat het een sterke stimulans is om de taal goed te leren. Verder is een parochie ook een goede plek om thuis te raken in de cultuur van het land, ook de religieuze cultuur. Het is kortom een prima inburgeringsplek.

Zoals elders opgemerkt, biedt ook het parochiepastoraat fikse uitdagingen. De positie van priesters is anders dan in het eigen land, waar mensen tegen priesters opkijken. Dat is in Nederland veel minder het geval. Hier moeten zij met leken samenwerken, soms hoogopgeleide, theologisch geschoolde mensen. Dat vergt veel flexibiliteit en een bepaalde nederigheid.

De SVD heeft in een document 'Pastorale Inburgering Nieuwe Buitenlandse Missionarissen' de stappen beschreven om nieuwkomers praktisch en mentaal voor te bereiden op het parochiepastoraat. Zie bijlage 1 aan het eind van dit hoofdstuk.

Voor het werken in een pastorale setting geldt de Gedragscode Pastoraat en is een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) nodig. Besteed in de periode van inburgering daarom ook specifiek aandacht

---

² In 2021 publiceerde het Beraad Missionarissen in Nederland (BEMIN) een nieuwe visie op missie, vanuit de ervaringen van buitenlandse missionarissen in Nederland. De gesprekshandleiding bij deze brief is zeer bruikbaar voor individuele of gemeenschappelijke bezinning op missie in Nederland. Zie: https://www.knr.nl/nieuws/missiebrief_bemin/

aan de preventie van grensoverschrijdend gedrag, omdat zaken als de omgang met macht en intimiteit in elke cultuur verschillend beleefd worden. Adviezen over preventie vindt u in de appendix 'Preventie grensoverschrijdend gedrag' aan het eind van dit vademecum.

Het verlangen van buitenlandse priesterreligieuzen om in het parochiepastoraat te werken leidt in sommige missionaire congregaties tot spanningen, omdat de Nederlandse leden vaak een andere visie hebben op de invulling van hun missie in Nederland. Gaandeweg zijn meerdere congregaties tot het inzicht gekomen dat missie en parochiepastoraat in principe goed samen kunnen gaan. Het gaat erom dat men als pastor aandacht heeft voor de universele zending van de kerk, eraan werkt dat de parochie een gastvrije plek is voor mensen met geloofsvragen, dat men zich inzet op het vlak van interreligieuze dialoog, gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping. Zie bijvoorbeeld het 'Mission Statement' van de Spiritijnen in bijlage 2 aan het eind van dit hoofdstuk.

In de praktijk blijkt het vaak lastig om een goede balans te vinden tussen pastorale taken, missionaire inzet en verantwoordelijkheden binnen de congregatie. Dit is en blijft een punt van aandacht. Verder is het raadzaam om bij de oprichting van een missionaire gemeenschap die pastorale taken op zich neemt in een parochie, de eigen visie vooraf te bespreken met de bisschop en het parochiebestuur.

Inzet voor gerechtigheid, vrede, heelheid van de schepping

In hun vorming krijgen veel buitenlandse religieuzen sterk mee dat het van belang is te werken aan rechtvaardigheid, vrede en heelheid van de schepping. Zo raken zij doordrongen van de noodzaak om zich te engageren voor een rechtvaardigere relatie tussen rijk en arm in de wereld en voor de toekomst van de aarde. In eigen land hebben zij van nabij de destructieve gevolgen gezien van onrechtvaardige structuren, van uitbuiting en van de plundering van natuurlijke grondstoffen. Zij weten dat het belangrijk is om in de eigen congregatie en in de parochies waar zij actief zijn, aandacht te besteden aan kwesties rond gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping (GVS).

Verder komen sommigen van hen uit regio's waar men gewend is samen te leven met verschillende culturen en met mensen die een andere religie aanhangen. Dit brengt sommigen ertoe zich te engageren op het vlak van de interculturele en interreligieuze dialoog.

Betaald werk in niet-pastorale sectoren

Betaald werk biedt niet alleen een financiële basis voor de gemeenschap, maar geeft ook een stuk eigenwaarde. Vrouwelijke religieuzen uit het buitenland kunnen echter moeilijk betaald werk vinden in het pastoraat. Dat beperkt hun mogelijkheden. In veel gevallen richten zij zich, zeker de eerste jaren van hun verblijf, noodgedwongen op vrijwilligerswerk in een parochie of in diaconaal-missionaire projecten. Voor jongere zusters is het pijnlijk om niet te kunnen werken buiten hun congregatie. Als vrouwelijke religieuzen langere tijd in Nederland zijn, openen zich meer mogelijkheden voor betaald werk. Voorwaarde is wel dat zij goed worden voorbereid op een professionele inzet in Nederland door middel van vorming en (taal-)studie.

De prognose is dat ook voor mannelijke religieuzen in de toekomst steeds minder betaalde functies beschikbaar zullen zijn in het parochiepastoraat. Om die reden is het ook verstandig dat zij zich middels studie voorbereiden op professioneel werk in niet-pastorale functies.

Pastoraal werk in migrantenparochies

In het migrantenpastoraat hebben teruggekeerde Nederlandse missionarissen een belangrijke rol gespeeld, vanwege hun bekendheid met andere culturen. De laatste jaren nemen meer en meer buitenlandse religieuzen, zowel mannelijke als vrouwelijke religieuzen, taken op zich binnen

migrantenparochies. De sfeer in migrantenparochies kan een verademing zijn voor hen: de spontaniteit, veel dingen komen tot stand zonder ellenlange vergaderingen. Het feit dat ook buitenlandse religieuzen een inburgeringstraject doormaken of hebben doorgemaakt, zorgt voor herkenning tussen hen en andere migranten. Nederlandse religieuzen merken op dat hun buitenlandse medereligiuzen vanwege hun afkomst en mentaliteit vaak makkelijker de buitenlanders bereiken.

Inzet in een migrantengemeenschap kan echter ook een valkuil zijn. Wanneer iemand zich niet goed thuis voelt in de Nederlandse samenleving en kerk, kan een migrantenkerk fungeren als toevluchtsoord, *a home away from home*. Het is voor de buitenlandse religieuzen die actief zijn in het migrantenpastoraat, zaak om goed de doelstellingen van dit pastoraat voor ogen te houden: het bevorderen van eenheid in de gemeenschap, samenwerking bevorderen met andere migrantengemeenschappen, communicatie en samenwerking bevorderen tussen gelovige migranten en Nederlanders.

Bezinning en vorming

Bijna alle buitenlandse religieuzen merken op dat veel mensen in Nederland spiritueel zoekend zijn. De toekomst van de kerk en het christelijke geloof in Nederland gaat hen ter harte. Vaak noemen ze expliciet hoe belangrijk ze het vinden dat religieuzen in Nederland jongeren bereiken. Met name leden van jongere congregaties uit het buitenland hebben vaak taken in het vormingsaanbod van hun instituut voor leken of jongeren.

Inzet in ouderenzorg van eigen instituut

In de cultuur van buitenlandse religieuzen is eerbied en respect voor ouderen erg belangrijk. Soms biedt een buitenlandse provincie van het instituut aan om leden te sturen voor de zorg van oudere medebroeders of -zusters in Nederland. Dank voor alles wat de Nederlanders eertijds hebben gedaan, speelt daarin een rol. Zoals opgemerkt in de sectie 'Voordat een kandidaat naar Nederland komt' is dit 'dankbaarheidsmotief' alleen, een te smalle basis voor de komst naar Nederland.

Maar het gebeurt dat buitenlandse religieuzen die al wat langer in Nederland zijn, op een gegeven moment worden aangesteld binnen de zorg voor oudere medereligiuzen. In voorbereiding daarop is het essentieel dat zij begrijpen hoe het zorgsysteem in Nederland functioneert en leren accepteren hoe professionele zorgverleners te werk gaan. Daarnaast is het goed dat buitenlandse religieuzen die dit soort taken verrichten, ook gelegenheid hebben activiteiten te ontplooiën in kerk en samenleving, om zo ook daar hun roeping en charisma vorm te geven.

Bestuurlijk werk voor het eigen religieuze instituut

Veel buitenlandse religieuzen vinden op den duur hun draai in kerk, samenleving en het eigen religieuze instituut. Sommige instituten werken er bewust aan om buitenlandse leden die al wat langer hier zijn, voor te bereiden op leidinggevende functies in de congregatie. In een aantal instituten worden zij gekozen in het provinciaal bestuur of aangesteld als provinciaal overste. Dat vergt in het begin vaak een specifieke begeleiding. Zo zal een buitenlands lid goede uitleg moeten krijgen over de financiële situatie van het instituut, hoe financiële reserves tot stand zijn gekomen, hoe men het geld heeft geïnvesteerd, etc. Er gelden in Nederland duidelijke en transparante procedures voor de goedkeuring van handelingen van buitengewoon beheer.

Ook is het belangrijk hen wegwijs te maken in het veld van organisaties die de religieuzen in Nederland gezamenlijk hebben ingesteld: de KNR en de diensten die zij aanbiedt, solidariteitsfondsen, wetenschappelijke instituten die door religieuzen zijn opgericht, etc.

In verschillende instituten heeft men ervaren dat buitenlandse leden een positieve inbreng hebben in het provinciaal bestuur. Ze hebben een eigen aanpak, die soms nieuwe mogelijkheden opent.

“We beschouwen dit proces als een investering in onze eigen congregatie; het is niet alleen voor onze eigen provincie. Ook al gaan ze later terug, dan nog nemen zij een waardevolle ervaring mee die de hele congregatie ten goede komt.”

- Peter Denneman SMM

De situatie van leden van generale besturen die naar Nederland komen is heel specifiek. Tot voor kort waren nogal wat generale besturen van congregaties met een Nederlandse oorsprong gevestigd in Nederland. Nieuw gekozen leden in het algemeen bestuur moesten zich in korte tijd voorbereiden op hun komst naar Nederland. Eenmaal hier, vergen de bestuurlijke taken zoveel tijd en energie, dat het bijna ondoenlijk is om daarnaast activiteiten te ontplooien. De laatste jaren hebben veel generale besturen echter hun zetel verplaatst naar het land waar de meeste van hun leden zijn.

Conclusies en aanbevelingen

- Laat nieuwkomers niet ‘zwemmen’. Zij hebben vaak sterk behoefte aan duidelijkheid over wat ze hier komen doen. Het kan de moeite waard zijn om iets van een gezamenlijk apostolaat te ontwikkelen, bijvoorbeeld middels kleinschalige sociale projecten.
- Priesterreligieuzen blijken vaak behoefte te hebben aan een parochie als ‘thuisbasis’. Een goede voorbereiding op een pastorale taak in een parochie is onontbeerlijk, zowel in praktische zin (taal en inburgering) als mentaal (kunnen functioneren in een geseclariseerde context, kunnen samenwerken met hoogopgeleide leken).
- Het is noodzakelijk dat buitenlandse religieuzen goed op de hoogte zijn van veiligheidseisen van kerkelijke en maatschappelijke instellingen. Organiseer daarom voor nieuwkomers een cursus over preventie van seksueel misbruik.
- Het is niet eenvoudig om een goede balans te vinden tussen pastorale taken, missionaire inzet en verantwoordelijkheden binnen de congregatie. Dit is een blijvend punt van aandacht. Daarom is het raadzaam dat men, nog voordat buitenlandse priesterreligieuzen taken op zich nemen in het parochiepastoraat, de eigen visie op missionair pastoraat duidelijk communiceert aan bisschop en parochiebestuur.
- Het volgen van een studie is noodzakelijk voor een professionele inzet in Nederland in niet-pastorale functies. Met het oog op de toekomst van de kerk in Nederland, lijkt het verstandig dat buitenlandse religieuzen zich hierop voorbereiden.
- Veel buitenlandse religieuzen raken betrokken in een geloofsgemeenschap met mensen uit het eigen thuisland. Let er wel op dat hun inzet binnen een migrantenkerk geen obstakel vormt om echt thuis te raken in de Nederlandse kerk en samenleving. Houdt de doelstellingen van het migrantenpastoraat goed voor ogen.
- Buitenlandse leden die worden aangesteld binnen de zorg voor oudere medereligieuzen, moeten goede kennis hebben van het zorgsysteem in Nederland en kunnen samenwerken met professionele zorgverleners. Daarnaast is het goed dat zij gelegenheid hebben andere activiteiten te ontplooien in kerk en samenleving.
- Bereid buitenlandse leden die een leidinggevende functie op zich gaan nemen in het eigen religieuze instituut, voor door o.a. goede uitleg over de financiële situatie van het instituut, door hen bekend te maken met organisaties die de religieuzen in Nederland gezamenlijk hebben ingesteld (KNR en de diensten die zij aanbiedt, solidariteitsfondsen, wetenschappelijke instituten die door religieuzen zijn opgericht, etc.)

BIJLAGEN

Bijlage 1: Pastorale Inburgering Nieuwe Buitenlandse SVD Missionarissen

Inleiding

Door de wereldwijde congregatie SVD worden missionarissen uitgezonden naar haar provincies en regio's. Vroeger gebeurde dat vanuit het 'Noorden naar het Zuiden, tegenwoordig is dat andersom, en er is ook uitwisseling tussen Oost, Zuid en West, en vice versa.

Hiertoe behoren ook missionarissen die naar Europa worden gezonden, ook missiegebied, volgens de congregatie. In de Nederlands-Belgische SVD provincie werken sinds 1989 buitenlandse missionarissen. Hun integratieproces in de Nederlandse kerk en samenleving bleek niet gemakkelijk en het was daarom noodzakelijk dat het provinciaal bestuur een actiever beleid moest gaan voeren om hen daarbij te helpen. Dat gebeurt vanaf 2011, toen er een toenemend aantal buitenlandse missionarissen voor Nederland werden benoemd (momenteel zijn dat er 22). Er kwam een begeleidingscommissie die een introductieprogramma samenstelde om deze nieuwe jongere medebroeders op een meer gestructureerde manier dan voorheen voor te bereiden op het leven en werken in dit land.

Introductieprogramma

Het doel van dit programma is om nieuwe jonge medebroeders, de meesten zijn ca. 30 jaar oud en een paar maanden voor aankomst in Nederland gewijd, in zo'n drie jaar uit te rusten met voldoende instrumenten om adequaat te kunnen functioneren in deze SVD provincie.

Het programma bestaat momenteel uit twee hoofdonderdelen. Kort na aankomst begint de nieuwkomer met het volgen van een intensieve cursus **Nederlands**. Daar besteedt de SVD veel energie en aandacht aan. Het duurt gemiddeld 1,5 jaar om het streefniveau (B2) plus staatsexamen te behalen. (Zo'n diploma biedt studenten van buitenlandse afkomst toegang tot Nederlandstalig HBO en universitair onderwijs) Beheersing van dit niveau betekent dat men zich in de meeste situaties begrijpelijk kan uitdrukken en ook kan begrijpen wat er gezegd en geschreven wordt. Het blijft vervolgens wel zaak om het aangeleerde zoveel mogelijk in de praktijk toe te passen om tot verdere verbetering, verdieping en verfijning te komen.

Met het tweede hoofdonderdeel van het introductieprogramma, de **pastorale inburgering**, wil de SVD de jongere medebroeder praktisch en mentaal voorbereiden op de nieuwe, toekomstige werkomgeving, die afwijkt van die in het moederland. Als missionaris van het Goddelijk woord liggen toekomstige werkzaamheden deels op pastoraal vlak en de congregatie ziet de kennis en ervaringen die via deze inburgeringsfase opgedaan worden als basis voor het verdere functioneren in ons land.

Pastorale inburgering

Voor de uitvoering van deze fase is externe hulp en medewerking nodig. Niet alleen moet er een parochie zijn, er moet ook begeleiding beschikbaar zijn die onze medebroeder introduceert, helpt en coacht.

Met dit *paper* wordt getracht om voor alle betrokkenen de achtergronden van deze fase toe te lichten, wat de SVD ermee beoogt en om handvatten aan te reiken voor de realisatie daarvan

binnen een parochie. De begeleidingscommissie heeft zich daarbij laten inspireren door de uitgangspunten en werkwijze van het *Cross Cultural Training Programme* van SVDs Chicago Provincie.

Ter voorbereiding op het zelfstandig functioneren na de introductieperiode, wil de SVD dat de nieuwe jongere medebroeder ervaring opdoet met een breed scala aan parochiële werkzaamheden in een periode van ca. 6-9 maanden. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling de training in het moederland te herhalen en ook niet om te assimileren, maar wel dat de medebroeder door middel van participatie kennis maakt met de dagelijkse werkpraktijk in een typisch Nederlandse context, de realiteit en impact daarvan zelf ervaart, ondergaat en leert hanteren, en reflecteert op het eigen functioneren daarbinnen.

Deze participatie biedt tevens de gelegenheid om een balans te leren vinden tussen het pastorale werk, het leven als religieus (binnen een gemeenschap en congregatie) en persoonlijke tijd. Hoe ziet die nieuwe omgeving, die typisch Nederlandse context eruit? (Vaak/mogelijk) in contrast met het moederland wordt de kerkelijke functionaris hier geconfronteerd met de gevolgen van secularisatie-, democratiserings- en emancipatieprocessen, zoals bijvoorbeeld

- De bescheiden maatschappelijke status van priesters
- Een beperkt en vergrijzend aantal kerkgangers met weinig jongeren
- Diversiteit onder parochianen. Theologische/religieuze' voorkennis bijvoorbeeld, varieert van beperkt/ gebaseerd op gedateerde opvattingen) tot academisch geschoold.
- De positie van de priester, die in Nederland binnen een team functioneert en niet boven de partijen staat. Beslissingen worden in samenspraak genomen, er wordt heel veel overlegd.
- De belangrijke rol van (vaak academisch geschoolde) leken in de parochie
- Een samenleving die zeer kritisch staat tegenover de rk kerk, o.a. omdat in de ogen van velen de kerkelijke hiërarchie conservatief is en vanwege (de aanpak van) seksueel misbruik.
- Mondige burgers, met een directe communicatiestijl.

En verder,

- Er wordt planmatig gewerkt
- Discussies worden zakelijk gevoerd, er wordt open gecommuniceerd.
- Punctualiteit is heel belangrijk
- Teamplay
- De priester heeft een belangrijke rol in het bijstaan en omgaan met verdriet en rouw. Nabestaanden hebben hier geen stevig support systeem van de familie.
- Diaconie en liturgie moeten op elkaar betrokken zijn. Liturgie mag niet los staan van het maatschappelijk leven.

Organisatie

Begeleiding

Er zijn een aantal 'partijen' betrokken bij deze inburgeringsfase:

- Een contactpersoon vanuit de congregatie. Deze is goed op de hoogte van alle doelstellingen en afspraken. Hij bewaakt de voortgang van het proces en onderhoudt het contact met alle betrokkenen.
- Een werkbegeleider (en eerste aanspreekpunt) vanuit de parochie. Zowel voor medebroeder en SVD, als voor de leden van het parochieteam.

- (externe) supervisor die de stagiair tijdens vooraf geplande bijeenkomsten helpt met het reflecteren op de werkervaringen, en het persoonlijk (en theologisch?) verwerken van die ervaringen. Verbatims en/of het bijhouden van een dagboek kunnen hierbij een goed hulpmiddel zijn bij dit leerproces.
- Een taalmaatje, om de buitenlandse medebroeder te helpen bij de voorbereiding van bijvoorbeeld (maar niet uitsluitend) preken. Tekstuele feedback op woordgebruik, beelden, metaforen, aantal woorden/lengte van de preek en grammatica natuurlijk, maar ook feedback op verstaanbaarheid en uitspraak is nog erg wenselijk bij het taalniveau van de medebroeder. In feite moet die zich ook nog de 'vaktaal' eigen maken, daar is tijdens zijn algemene taalcurssussen nooit aandacht aan besteed.

Vorbereiding

Voordat deze inburgeringsfase aanvangt moet vanuit de congregatie geregeld zijn dat:

- De medebroeder goed op de hoogte is van het doel, de aanpak en de tijdsduur en ook zelf aangeeft wat hij wil leren.
- Hij in een (kort) verslag opschrijft welke praktische pastorale werkervaring hij heeft.
- De contactpersoon binnen de parochie goed op de hoogte is van het doel, de wensen van congregatie en medebroeder; in samenspraak met de medebroeder een (globale) activiteitenplanning opstelt en afspraken maakt over evaluatie (vorm, aandachtspunten, momenten). Deze contactpersoon moet dat ook binnen het parochieteam communiceren zodat iedereen op de hoogte is van haar/zijn rol (dit om te voorkomen dat daar tijdens deze periode misverstanden over kunnen ontstaan).
- Deze planning en afspraken moeten vooraf op schrift worden vastgelegd en naar de diverse partijen worden gestuurd zodat die voor iedereen duidelijk zijn.
- Indien een externe supervisor beschikbaar is, moet deze het doel van dit traject en de werkwijze goed duidelijk maken aan de medebroeder. De bijeenkomsten moeten gepland worden en schriftelijk vastgelegd en deze planning moet aan werkcoach en contactpersoon van de congregatie worden gestuurd.
- Ook met taalmaatje/ preekcoach moeten afspraken gemaakt worden. (contactmomenten, bedoeling, leervensen)

Uitvoering

Een geleidelijk opbouw van dit leerproces is wenselijk, van kennismaking naar observatie, naar meelopen, naar zelfstandig uitvoeren (van een project) en evaluatie.

De volgende activiteiten zouden aan bod moeten komen (maar misschien is dit niet allemaal haalbaar). Mogelijk dat enkele onderdelen in de vorm van 'veldverkenningen' kunnen worden aangeboden, Frequentie/ duur van de diverse onderdelen zijn hier niet exact vast te stellen.

1. (vorbereiding op) sacramenten
2. Vorbereiden van / voorgaan bij diverse soorten diensten, zoals Woord- en gebeds-, uitvaart-, ..) Indien mogelijk ook met een preekcoach.
3. Huisbezoeken
4. Aandacht voor presentie-apostolaat als basishouding en werkwijze
5. Diverse apostolaten (indien mogelijk)
6. Diaconale activiteiten (met aandacht voor missionaire aspecten)
7. Parochiale administratie en kerkrecht
8. Samenwerken in een pastoraal team (overlegcultuur)
9. Persoonlijke interesse van de stagiair
10. .....

NB. Het is voor alle betrokkenen belangrijk om zich te realiseren dat onze jonge medebroeders vlak vóór deze inburgeringsfase hun formele taaltraject hebben afgesloten met het maken van de vier staatsexamens. Hun Nederlandse taalcompetenties zijn daarom nog schools, zijn slechts in beperkte mate in de alledaagse en professionele praktijk toegepast. Dit is een fase (die van theorie naar praktijk) die hoort bij de verdere taalontwikkeling, maar vergt wel enig geduld en begrip van de Nederlandstalige collega's/parochianen.

Evaluatie

Evaluaties zijn bedoeld om de medebroeder te helpen inzicht te krijgen in zijn functioneren en zijn ontwikkeling binnen de 'nieuwe' omgeving. De medebroeder moet dit evaluatiedoel goed begrijpen, want naast zijn sterke eigenschappen zullen er natuurlijk ook elementen zijn waarmee hij moeite heeft. Zwakkere punten zullen aan de orde worden gesteld. Dat vergt een open leerhouding, kunnen omgaan met opbouwende kritiek om daarna jezelf verder te kunnen ontwikkelen.

Teteringen, 17 oktober 2017

Begeleidingscommissie Nieuwe Missionarissen SVD

Bijlage 2: Mission Statement CSSp

“Wij willen onze missie realiseren in dienst van de lokale kerken op terreinen als missionair pastoraat, vormingswerk, aandacht voor de universele zending, religieuze dialoog en oecumene, sociale en educatieve activiteiten, bevordering van vrede en gerechtigheid en integriteit van de schepping en jongerenwerk. Een van de speerpunten is om er leken bij te betrekken en te vormen en samen te werken met jongeren en jongvolwassenen.

Wij willen mensen uitdagen aandacht te hebben voor de uitdagende kracht die uitgaat van Jezus van Nazareth en zijn evangelie, voor het leven van ieder mens. We staan voor een kerk met open deuren, een gastvrije plek voor mensen met geloofsvragen, voor zoekende mensen naar de zin van het leven. Een plek waar oud en jong zich thuis voelen en ruimte krijgen om hun geloof en twijfel te beleven. Het pastoraat van buitenlanders en migranten proberen we, met behoud van hun eigenheid, in te bedden in de lokale parochiële gemeenschap, opdat ze op die manier iets betekenen voor de lokale kerk.

We staan als missionaire gemeenschap open voor wat er buiten de kerk leeft en voor hen die de kerk de rug toegekeerd hebben; voor jonge mensen met een open oog voor Noord/Zuid-verhoudingen en voor culturele verschillen; voor hen met interesse voor godsdienst of die zich geroepen voelen tot onze missionaire manier van leven en werken en wij zoeken wegen om deze geesteshouding bij hen te bevorderen.

We zoeken naar een parochie en een pastorie, waar voor de gemeenschap mogelijkheden zijn om naast de pastorale werkzaamheden invulling te kunnen geven aan onze missionaire visie, d.w.z. ‘het evangelie te verkondigen aan de meest verlatenen’, bij voorkeur in een grotere stad en in een multiculturele wijk.

De Spiritijnen geven verder de wens aan dat de oprichting van een missionaire gemeenschap in goed overleg geschiedt met de bisschop en dat het parochiebestuur zoveel mogelijk wordt betrokken bij de voorbereiding en uitvoering.

6. Internationalisering in monastieke gemeenschappen

Inleiding

Ook in het monastieke leven is al langere tijd een ontwikkeling gaande naar grotere internationaliteit. Dit hangt net zoals in andere gemeenschappen van religieuzen samen met de globalisering en digitalisering van onze 21^e -eeuwse samenleving. Meerdere monastieke gemeenschappen in Nederland hebben momenteel leden uit het buitenland, waaronder ook leden van niet-Europese afkomst.

Veel aspecten van intercultureel samenleven die in de andere secties van dit vademecum aan de orde komen, zijn ook van toepassing op gemeenschappen van contemplatieve kloosterlingen. Maar het specifieke karakter van het monastieke leven, met name het besloten karakter ervan, maakt dat het interculturele proces binnen deze gemeenschappen eigen accenten heeft. In deze sectie worden deze punten beschreven en delen we adviezen en suggesties vanuit de praktijk van enkele monastieke gemeenschappen.

Van uniformiteit naar universaliteit

Veel monastieke ordes verspreidden zich na hun stichting over verschillende landen. Eenheid in levenswijze was voor de stichters de band die alle huizen met elkaar verbond. Overal volgde men dezelfde levenswijze, d.w.z. dezelfde regel, liturgie en gebruiken. Hierdoor maakte het niet uit tot welk volk, ras of taal je behoorde. Deze uniformiteit kon lange tijd worden volgehouden aangezien de kloosters zich enkel in de westerse wereld bevonden.

Een aantal ordes nam de oproep van Pius XII om het contemplatieve leven over te brengen naar de kerken in de missielanden zeer serieus. Er werden in allerlei landen op het zuidelijk halfrond kloosters en abdijen gesticht. Deze nieuwe gemeenschappen stonden open voor roepingen uit het eigen land. Maar lange tijd bleven de Europeanen de touwtjes strak in handen houden. Zo moesten novicen vaak in Europa hun noviciaat doen. In feite waren kloosters op het zuidelijk halfrond vaak Europese kloosters met een Europese leiding, met een aantal broeders of zusters uit het missieland. Een zeker wantrouwen ten opzichte van de capaciteiten van mensen uit het missieland speelde daarbij soms een rol.

Het numerieke zwaartepunt van de Kerk is in de tweede helft van de 20^e eeuw verschoven naar het zuidelijk halfrond. In veel landen daar groeit en bloeit het religieuze leven volop. Ook het monastieke leven heeft er wortel geschoten. Daarmee is ook de gelijkwaardigheid binnen monastieke verbanden gegroeid. Soms doen kloosters in Nederland tegenwoordig een beroep op de eigen orde om ondersteuning en hulp vanuit zuidelijke landen in periodes waarin de gemeenschap te klein is geworden. Soms speelt daarbij ook de overweging mee om jonge monniken uit andere landen kennis te laten maken met het monastieke leven in Europa.

E-knocking

Een ander element in de groei naar internationalisering is het zogenaamde *e-knocking*, d.w.z. kandidaten die zich niet meer aan de poort van het klooster aanmelden maar via internet. Veel monastieke gemeenschappen besteden aandacht aan digitale presentie in de wereld middels een eigen website, sociale media en digitale nieuwsbrieven. In een samenleving waarin gezien worden

erg belangrijk is, is deze digitale presentie steeds belangrijker geworden. Dankzij het internet is het gemakkelijk voor kandidaten buiten onze landsgrenzen om contact te leggen met een kloostergemeenschap in Nederland.

Men kan zich de vraag stellen of men kandidaten van buiten de Benelux wil opnemen of dat men hen doorverwijst naar kloosters in hun eigen land of omgeving. Als dat een probleem of onmogelijk is, kan men de keuze maken de kandidaat uit te nodigen voor een langdurige stage om kennis te laten maken. Belangrijk is dat er vooraf gesprekken plaatsvinden, bijvoorbeeld via Zoom of Skype. Ook is het zaak referenties te vragen. Het zelf regelen van een visum is vaak een goede toets of de kandidaat werkelijk gemotiveerd is.

Vragen die vooraf beantwoord moeten worden

De belangrijkste vraag die de ontvangende gemeenschap zich in alle eerlijkheid moet stellen is waarom men mensen uit andere landen en culturen uitnodigt om zich aan te sluiten. Als het louter en alleen maar gaat om overleven, dan is het gedoemd te mislukken. In de praktijk hebben monastieke gemeenschappen vaak al de nodige contacten met medereligieuzen uit andere delen van de wereld. Soms komen kloosterlingen uit andere landen naar Nederland om uit te rusten, te 'herbronnen' of anderszins. Vaak leidt dit tot een vruchtbare uitwisseling tussen gemeenschappen. Daaruit ontstaat soms het idee om elkaar te helpen het gemeenschapsleven voort te zetten.

Voordat een gemeenschap de stap zet om buitenlandse leden uit te nodigen, zal het zich goed moeten laten informeren wat het betekent om een multiculturele gemeenschap in het klein te zijn en wat daar allemaal bij komt kijken. Als er echte openheid is en bereidheid van elkaar te leren, dan kan deze stap vruchtbaar zijn voor alle betrokkenen.

Er zijn verder ook een aantal praktische vragen die vooraf beantwoord moeten worden wanneer men broeders of zusters uit een andere gemeenschap opneemt:

- Neemt men novicen op of niet? Als de ontvangende gemeenschap geen initiële vorming kan aanbieden, moeten kandidaten het noviciaat en de periode van tijdelijke geloften in hun eigen klooster doormaken.
- Verplaatst men de stabiliteit of niet? Blijft de kloosterling die uit het buitenland komt, lid van het klooster van intrede of niet?
- Is het verblijf voor een beperkte periode of voor onbepaalde tijd?

Thuis raken in de gemeenschap en samenleving

Kloosterlingen die uit het buitenland komen zijn vrijgesteld van de verplichting tot inburgering. Zij verrichten immers geen pastoraal werk. Maar ook voor hen is een goede kennis van de Nederlandse taal en situatie essentieel. Evenals voor actieve religieuzen is het wenselijk dat zij al in het eigen land beginnen met de studie van het Nederlands en zich oriënteren op de maatschappelijke en kerkelijke situatie in Nederland.

Om een taal goed te leren is veel oefening nodig met veel verschillende mensen. Dat kan moeilijk te realiseren zijn in een gemeenschap waar weinig wordt gesproken en waar men in grotere

beslotenheid leeft. Een ander obstakel bij het leren van de taal kan zijn dat men Engels, Duits of Frans blijft spreken met de buitenlandse medebroeder of -zuster.

Een van de moeilijkheden kan zijn dat de nieuwkomers gevormde monniken of monialen zijn. Het aanpassen aan nieuwe vormen kan dan een probleem geven. Als de kloosterling onder het gezag blijft vallen van het klooster waar hij of zij is ingetreden, kan acceptatie van autoriteit in de nieuwe gemeenschap een probleem zijn.

De cultuurverschillen kunnen heel markant zijn. Dat uit zich in allerlei dingen: gevoel voor hiërarchie (respect voor ouderen en mensen in gezagsposities), eten, devotie. De verschillen vergen veel aanpassingen en incasseringsvermogen van beide kanten.

Het is als ontvangende gemeenschap goed om weet te hebben van het land en de gemeenschap waar mensen vandaan komen. Vaak besteedt men gezamenlijk aandacht aan de cultuur, geschiedenis en gewoonten van elkaars land. En om die reden bezoeken leidinggevenden en andere leden van kloostergemeenschappen zo mogelijk de kloosters waar medebroeders en -zusters vandaan komen. Zo bouwt men een band op tussen de zendende en ontvangende gemeenschap.

“Je kan de ander niet zo makkelijk veranderen. Erken dat de ander anders is. Hun kamers bijvoorbeeld, richten ze zo in als ze thuis gewend waren. Wij Nederlanders hebben een sobere stijl, die zij niet zo makkelijk overnemen. Ruimte is het sleutelwoord. Je moet de nieuwe zusters ruimte geven, en je moet ruimte in jezelf creëren. De tijd nemen voor het proces; de andere cultuur accepteren.”
- zuster Lucia van Steensel OCD

Het charisma dat verbindt

Niet alleen bij verschillen van cultuur, maar ook van karakters, is het behulpzaam om telkens weer het charisma van de gemeenschap centraal te stellen en met elkaar de vraag te bespreken: “Ben ik/ zijn wij bereid om ons karakter te laten omvormen in dienst van het charisma tot welzijn van anderen? Of blijf ik vasthouden aan mijn eigen ik?” De leidinggevende moet iedere keer opnieuw het gesprek rond het gedeelde charisma openhouden en zo ruimte scheppen voor eenheid in verscheidenheid.

Een internationale contemplatieve gemeenschap kan een geweldig evangelisch getuigenis afleggen van het charisma van bidden en werken in één gemeenschap. Als monniken en monialen al niet rond Jezus Christus samen kunnen leven, bidden en werken in een gemeenschap, hoe kunnen wij dat dan van de samenleving verwachten?

Conclusies en aanbevelingen

- Houd goed voor ogen wat men beoogt wanneer buitenlandse leden worden uitgenodigd. De vraag naar de betekenis van het eigen charisma is richtinggevend.
- Spreek met de zendende gemeenschap over vragen als: het opnemen van novicen of niet; het verplaatsten van de stabiliteit of niet; is het verblijf voor een beperkte periode of voor onbepaalde tijd?

- Zorg wanneer kandidaten uit andere landen zich langs digitale weg aanmelden voor een goede communicatie vooraf. Dat kan via online gesprekken. Neem de tijd voordat men een beslissing neemt over intrede. Men kan de kandidaat bijvoorbeeld uitnodigen voor een langdurige stage om kennis te laten maken.
- Stimuleer de buitenlandse medereligiëuzen om al in eigen land te beginnen met de studie van het Nederlands en een oriëntatie op de maatschappelijke en kerkelijke situatie in Nederland.
- Zorg ervoor dat de buitenlandse medereligiëuzen hier in Nederland goede taallessen krijgen en genoeg mogelijkheden om de Nederlandse taal in de praktijk te brengen.
- Cultiveer de band met de zendingse gemeenschap, bijvoorbeeld door aandacht te schenken aan de cultuur en gewoonten, zo mogelijk ook door onderlinge bezoeken.

7. TERUGKEER

Inleiding

De ervaring van missionarissen, waar ook ter wereld, is dat men na verloop van tijd verandert, dat men vervreemdt van eigen land en cultuur. Als men op verlof is in eigen land, dan weet men dat het voor een korte tijd is. Men ontmoet familie en vrienden en bereidt zich voor op de komende periode in het buitenland. Maar al tijdens de verlofperiodes ervaart men hoe men niet meer helemaal thuis is in eigen land. Men verstaat de taal, maar toch begrijpt men sommige dingen niet meer. Vaak ervaart men te verkeren tussen twee werelden. Men heeft zoveel niet meegemaakt in het moederland, terwijl men daar tegelijk niet goed terecht kan met het eigen verhaal over wat men meemaakt in het buitenland.

Buitenlandse religieuzen die voor langere tijd in Nederland hebben gewoond, wacht dus een nieuwe cultuurschok bij terugkeer in eigen land. Men is veranderd en in het land van herkomst moet men opnieuw een plek zien te vinden. Veel buitenlandse religieuzen geven aan dat ze in Nederland waardering zijn gaan opbrengen voor de democratische manier van leiding geven, de efficiënte manier van vergaderen, voor de kwaliteit van de inzet in allerlei soorten vrijwilligerswerk, voor het op tijd komen op afspraken, voor de oecumenische houding, voor de directe manier van communiceren, etc. Die bagage neemt men mee naar het moederland.

In het onderstaande worden verschillende aandachtspunten beschreven en worden suggesties gedaan over de manier waarop de overgang tussen het verblijf in Nederland en terugkeer naar eigen land begeleid kan worden.

Besluitvorming om terug te keren

Er gaat meestal een langere periode overheen, voordat het besluit genomen wordt om terug te keren naar het land van oorsprong. Leeftijd speelt daarbij een rol. Als mensen een bepaalde leeftijd hebben bereikt, staat men voor de keuze ofwel in Nederland te blijven, ofwel de laatste levensfase in eigen land door te brengen. Sommige congregaties hebben als vuistregel dat mensen op 75-jarige leeftijd naar het moederland terugkeren. Het kan zijn dat men ervoor kiest hier te blijven en hier te sterven. In dat geval moet gekeken worden naar de regelingen rond de eigen begraafplaats van de orde of congregatie, zodat ook medereligieuzen uit andere landen hier kunnen worden begraven.

Soms lukt het mensen gewoon niet om hier te aarden. Een grove schatting is dat in 20 % van de gevallen het mensen niet lukt om hier hun draai te vinden. Het onderscheidingsproces voorafgaand aan dit besluit kan pijnlijk zijn, voor zowel de buitenlandse religieus als voor leidinggevendenden. Voor de buitenlandse religieus kan het besluit voelen als gezichtsverlies. Goede begeleiding is juist ook in dit soort situaties van groot belang. De begeleider kan helpen om het besluit te begrijpen en een plek te geven. Zo kan een zekere wrangheid of verbittering na terugkeer worden voorkomen, of tenminste verzacht.

De provinciale oversten in Nederland en de provincie van oorsprong moeten betrokken worden bij een besluit tot terugkeer. Wees eerlijk en open in de communicatie tussen betrokkenen. In sommige instituten moet ook de algemeen overste worden geïnformeerd en wordt een formeel verzoek tot overplaatsing aan hem of haar gericht.

Voorbereiding van terugkeer

In de periode van voorbereiding op terugkeer:

- bouwt de betrokken religieus langzaam aan verbintenissen en projecten af en draagt verantwoordelijkheden over aan anderen
- bereidt de betrokken religieus zich ook in gebed voor op terugkeer; zo ontwikkelt zich een gevoel van toekomstperspectief: waar leidt God mij naar toe?
- blikt de betrokkene terug op het leven en dienstwerk van de afgelopen jaren
- spreekt de betrokkene over de gevoelens en emoties die het afscheid oproept met een begripvolle luisteraar
- denkt de betrokken religieus ook na hoe hij of zij contact wil houden met goede vrienden in Nederland
- onderkent de betrokkene dat de veranderingen die eraan komen mogelijk stressvol zijn
- onderhoudt de betrokkene contact (e-mail, telefonisch, sociale media) met de provinciale/regionale overste van het instituut in het land van oorsprong
- maakt de betrokkene plannen voor een periode van vakantie, rust, retraite en vernieuwingscursussen. De provinciale/regionale overste in het land van oorsprong kan daarover geschikte informatie leveren

Viering van het vertrek

De terugkerende zou zelf een vertrekceremonie kunnen plannen. Tijdens deze ceremonie kan de betrokkene aangeven hoe het verblijf in Nederland hem of haar heeft veranderd en welke persoonlijke gaven men mee terugbrengt naar eigen land.

In deze ceremonie kan de eigen gemeenschap ook een rol hebben door de betrokkene mee te geven wat men van hem of haar heeft ontvangen en de betrokkene symbolisch terug te zenden naar het land van herkomst.

Herintrede

Het is belangrijk dat plaatselijke gemeenschappen naar behoren worden voorbereid om mensen te ontvangen die terugkeren naar eigen land. De oorspronkelijke gemeenschap moet de bijzondere verantwoordelijkheid onderkennen die het heeft om de her-intrede van terugkerenden te vergemakkelijken.

Aanpassing aan de 'nieuwe' situatie heeft tijd nodig en kan in de eerste periode na terugkeer vergemakkelijkt worden door:

- de her-intrede te vieren. De eigen congregatie, de plaatselijke gemeenschap, de plaatselijke kerk, familie en vrienden verwelkomen de teruggekeerde in een liturgische viering
- het besef dat vriendschappen en familierelaties opnieuw moeten worden ontwikkeld. Tijdens de afwezigheid van de betrokkenen is zoveel gebeurd dat relaties daardoor ook veranderen
- ervoor te zorgen dat er mensen zijn die de teruggekeerde vertrouwd kunnen maken met de plaatselijke situatie
- regelmatig te praten met vertrouwelingen binnen het eigen instituut of iemand die daarvoor wordt aangewezen
- de teruggekeerde tijd en gelegenheid te gunnen de impact van alle veranderingen te verwerken voordat hij of zij nieuwe verantwoordelijkheden op zich neemt
- cursussen te volgen, een vernieuwingstijd in te lassen om een veranderd zelfverstaan, een veranderd wereldbeeld, veranderd kerkbegrip en veranderde spiritualiteit te integreren

- contact op te nemen met anderen die een soortgelijke overgang hebben meegemaakt. Het kan goed zijn sessies te organiseren voor teruggekeerde missionarissen: samen herinneringen ophalen, verhalen vertellen die goed verstaan worden, ervaringen uitwisselen met mensen die begrijpen waar men het over heeft.

Als de teruggekeerde zich weer redelijk heeft aangepast aan de eigen cultuur is het mooi wanneer hij of zij ervaringen op een of andere manier deelt met provincie/kerk/samenleving van oorsprong. Ook is het voor de mensen die men in Nederland achterlaat, fijn om van de teruggekeerde te horen hoe hij of zij terugkijkt op het verblijf in Nederland. Zie ook de bijlage 'Ervaring van een teruggekeerde buitenlandse missionaris' aan het eind van dit hoofdstuk.

Conclusies en aanbevelingen

- Voor een proces van onderscheiding over terugkeer is tijd, rust en begeleiding nodig.
- Zorg in ieder geval voor goede begeleiding wanneer het besluit valt een medebroeder of -zuster uit het buitenland voortijdig terug te sturen, omdat de missie hier om wat voor reden ook niet lukt. Een begeleider kan helpen om het besluit te begrijpen en een plek te geven.
- Bedenk tijdig of buitenlandse medereligiuzen hun laatste levensfase in Nederland doorbrengen of in het thuisland. Wat zijn de consequenties voor de betrokkene? Wat moet de orde of congregatie in Nederland regelen in het ene of andere geval?
- Geef degene die terugkeert tijd en ruimte om zich niet alleen praktisch, maar ook mentaal voor te bereiden op terugkeer.
- Het kan mooi en passend zijn om een vertrekceremonie voor te bereiden voor de terugkerende, waarin hij of zij terugblijkt op het verblijf in Nederland en anderen meegeven wat men van hem of haar heeft ontvangen.
- Bespreek met de provincie van oorsprong de ontvangst van de medereligiëus die terugkeert en wat men daar kan doen om de her-intrede te vergemakkelijken.

Bijlage: De ervaring van een teruggekeerde buitenlandse missionaris

Er is inmiddels een grote groep buitenlandse religieuzen die na een langer verblijf in Nederland terug gekeerd is naar eigen land. Elsy Varghese s.sp.s. ging in 2003, na een verblijf van ruim 12 jaar in Nederland, weer terug naar haar geboorteland India. In een brief die ze aan haar medezusters schreef, evalueerde ze haar verblijf in Nederland:

“Als ik terugkijk op deze 12 jaar, heb ik een gevoel van voldoening en van dankbaarheid, een echt blij gevoel en zelfs een zekere mate van trots. Ik zou deze 12 jaar van mijn leven voor mij graag zien als waardevol en leerrijk en belangrijk voor het opdoen van ervaring, omdat ik bij mijn werk hier in India merk dat mensen me zien als iemand met een brede ervaring. Ik voel dat mijn horizon breder is geworden met betrekking tot de manier van denken en kijken naar dingen en daar ben ik blij om. Natuurlijk had ik in het begin moeilijkheden [in Nederland] met de aanpassing, vooral ook met het eten. En het klimaat bleef voor mij problematisch. Maar als ik nu terugkijk zie ik die pijn en die moeilijkheden als waardevol.

Ik weet niet of ik met het idee kwam dat ik missionaris zou zijn, zoals sommigen van u die naar India kwamen. Ik kwam gewoon met een open geest en een open hart: laat maat komen wat komt. Klaarblijkelijk was ik een vreemdeling in een vreemd land. Ik voelde dat ik welkom was en ik had het gevoel dat de zusters en de mensen met wie ik in aanraking kwam alles deden opdat ik me thuis zou voelen. Mijn medezusters gaven me alle vrijheid om te doen wat ik wilde doen, wat ik beschouw als een van de sterkste punten van de tijd dat ik in Nederland was.

Misschien gaf mijn ‘dans-apostolaat’ me ruim gelegenheid om door het gebruik van mijn talent deel van de Nederlandse gemeenschap te zijn. Ik geloof dat het feit dat ik een zuster was, invloed had op het leven van de mensen. Wellicht werd deze invloed ook merkbaar in mijn apostolaat bij minder bevoorrechte vrouwen die in bordelen terecht kwamen.

Ik voelde me dankbaar en gelukkig dat ik als verpleegster heb kunnen werken, daarvoor was ik immers opgeleid en ik voelde daardoor dat ik hoorde bij een professionele groep. Als ik ‘s ochtends opstond wist ik wat ik die dag en de volgende dag zou gaan doen. Daarom vind ik het belangrijk een bepaalde opleiding te hebben. Ook was ik blij een financiële bijdrage te kunnen leveren, hoewel ik weet dat geld niet het belangrijkste is, ofschoon het gevoelsmatig een belangrijk aspect is.

Ik denk dat ik mijn Indiase spirituele rijkdom heb mogen delen door meditatie, Indiase muziek, religieuze dansen, etc. Alles wat ik in mijn vormingstijd in dit opzicht heb geleerd, heb ik mogen delen in Nederland. Mijn basisspiritualiteit heb ik thuis meegekregen van mijn ouders, broers en zus. In mijn vormingstijd is daarop voortgebouwd. Ik denk dat ik deze aspecten van spiritualiteit persoonlijk heb doorgegeven door samen met de mensen te bidden, door persoonlijke gesprekken en door naar hen te luisteren. Dat waren voor mij momenten van delen van spiritualiteit.

Ik voelde me welkom toen ik in Nederland aankwam en je voelt dan dat je in het middelpunt van de belangstelling staat. Maar de voorbereidingen voor mijn komst waren echter toch te beperkt. Ik moest zelf mijn weg zoeken, natuurlijk wel met behulp van de huisoverste. Het zou ook beter zijn geweest als ik de taal beter gekend had. Hoe jonger je bent, hoe beter je die kunt leren.

[...] Deze periode is belangrijk geweest voor mijn verdere leven. Ik denk dat het misschien die jaren waren (tussen 30 en 45) dat iedereen iets wil doen. Je zou het “bloeien” kunnen noemen, de meest creatieve tijd in een mensenleven. Maar we kunnen ook bloeien en creatief zijn in andere tijden. Wanneer ik echter terug kijk naar mijn leven in die tijd in Nederland, dan was dat een tijd van bloeien. Dat is zeker alleen mogelijk met de aanvaarding en liefde van anderen en ik was gelukkig deze in overvloed te krijgen... Dank aan God en u allen!”

Appendix: Preventie grensoverschrijdend gedrag

Inleiding

Als religieuzen hebben wij de opdracht een bijdrage te leveren aan een menswaardige maatschappij en wereld en aan de volledige ontplooiing van de mens. De waardigheid van iedere mens vindt haar grondslag in het Bijbelse gegeven dat de mens evenbeeld van God is. Die waardigheid is daarom een groot goed dat gewaardeerd, beschermd en bewaard moet worden.

Het seksueel misbruik in de Kerk heeft aangetoond hoe belangrijk het is aandacht te schenken aan een persoonlijk en gezamenlijk gedragen cultuur van preventie van grensoverschrijdend gedrag dat de waardigheid van anderen aantast. Dat geldt niet alleen op het vlak van seksualiteit, maar ook breder: bijvoorbeeld de omgang met macht en geld. Op al deze terreinen spelen cultuurverschillen een rol. Het is goed om bij de inburgering dus ook aandacht te besteden aan deze aspecten. In de rest van deze sectie wordt ingegaan op preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Bij een herformulering in 2018 van de [taakstelling](#) van de Pauselijke Commissie voor de Bescherming van Minderjarigen, valt de volgende zin op: *“Inculcating abuse prevention and protection into the life and action of local churches remains the PCPM’s future goal and greatest challenge.”* (<https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2018/02/17/180217c.html>)

De internationalisering van het religieuze leven maakt dat het noodzakelijk is oog te hebben voor hoe dit in elke specifieke cultuur moet worden ingepast. Verschillende culturele achtergronden komen ook tot uitdrukking in verschillende manieren van omgaan met intimiteit en seksualiteit en in verschillen qua gedrag en communicatie op dat vlak. Hoe mensen omgaan met intimiteit; hoe, of en wanneer zij elkaar aanraken, verschilt sterk per cultuur, per geslacht en over generaties heen. Er bestaat zodoende niet één correcte manier van doen. Het is van groot belang hieraan goede aandacht te besteden in de vorming.

Daarbij komt dat seksueel misbruik en Me-Too affaires recent een cultuurshock veroorzaakt hebben, die maakt dat er de laatste jaren veel verschuift hierin. Er groeit een nieuwe soort voorzichtigheid die wel ook weer op verschillende manieren eigen wordt gemaakt.

Concrete punten van aandacht

1. Institutioneel

- Verbanden die de grenzen van kerkprovincies en landen overstijgen, moeten omgaan met een veelvoud aan regels en normen. Onze Nederlandse Gedragscode Pastoraat (<https://www.knr.nl/wp-content/uploads/2021/03/Gedragscode-Pastoraat-2018.pdf>) geldt daarbuiten bijvoorbeeld niet, ook al zijn de uitgangspunten vrij universeel. Hetzelfde geldt voor onze manier van werken met VOG's etc. Onder meer met het oog op processen van internationalisering is de gedragscode naar het Engels vertaald. U vindt hem via deze link: [Code of Pastoral Conduct - 2018](https://www.knr.nl/wp-content/uploads/2021/03/Code-of-Pastoral-Conduct-The-Netherlands-2018.pdf) (<https://www.knr.nl/wp-content/uploads/2021/03/Code-of-Pastoral-Conduct-The-Netherlands-2018.pdf>)
- Internationalisering vraagt nieuwe institutionele kaders. Aandacht voor inculturatie van preventie hoort daarbinnen vanaf het begin een plek te krijgen, zowel institutioneel, sociaal, als qua (permanente) vorming. Zorg wat betreft de institutionele kant voor een heldere structuur van verantwoordelijkheden en regels rond meldingen en onderzoek van klachten. Op de KNR-website staan enkele voorbeelden.
- Wanneer iemand wordt verplaatst naar een andere provincie of regio, vraag dan een verklaring van de vorige overste (of bisschop indien van toepassing), dat die persoon zich in het verleden niet schuldig heeft gemaakt aan seksueel misbruik. Standaard formulieren daarvoor staan op de KNR-website: <http://www.knr.nl/wp-content/uploads/2021/04/Formulierantecedantennl.pdf> , ook in het Engels.

- Wanneer een lid of kandidaat voor studie, vorming, wonen of werk naar een andere provincie gaat, zonder formeel lid te worden van die provincie, regel dan goed onder wiens verantwoordelijkheid deze persoon valt.

2. Sociaal

- Binnen een vertrouwde omgeving kennen we de grenzen en de onderling gewenste gedragspatronen. In een nieuwe omgeving gelden andere gedragspatronen. Dat vraagt gewenning en aanpassing. Buitenlandse religieuzen moeten ook op dit vlak goed begeleid worden.
- Houd er daarbij rekening mee dat weg gaan uit je omgeving ook betekent dat je minder valt binnen de sociale controle die hoort bij je eigen kring. Ook die bouwt zich maar langzaam opnieuw op.
- In studies over misbruik en preventie is vaak gewezen op een verband tussen het in een persoonlijke crisis raken en vervallen tot grensoverschrijdend gedrag. In een vreemde situatie zijn mensen vaak minder weerbaar. Buitenlandse religieuzen voelen zich – zeker in de beginperiode – vaak onzeker over hun plek en rol in Nederland. Hierin schuilen risicofactoren voor zowel daderschap als slachtofferschap van grensoverschrijdend gedrag.
- Schaamte en groeps-eer kan een rol spelen tussen leden met verschillende achtergronden. De Gedragscode Pastoraat van de Nederlandse kerkprovincie dringt aan op het elkaar collegiaal aanspreken bij zorgen over iemands lichamelijk en geestelijk welzijn (paragraaf 8) of bij mogelijk grensoverschrijdend gedrag (paragraaf 5 en 6). Elkaar collegiaal aanspreken blijkt in de praktijk echter vaak lastig. Daarbij speelt de vrees mee dat men de ander kan beledigen en onderlinge verhoudingen verstoord raken. Tegelijk beseft iedereen dat er opgetreden moet worden wanneer een medereligieus iets doet wat niet door de beugel kan. Vaak verwacht men dat de overste daar iets van zegt. Het kan behulpzaam zijn bij de vorming van religieuzen te werken aan een vorm van participatief leiderschap waarbij iedereen verantwoordelijk wordt gesteld voor de goede gang van zaken in een gemeenschap en het welzijn van de verschillende leden ervan.

3. Vorming

- Een van de zaken die op het vlak van preventie het duidelijkst resultaat oplevert is goede aandacht voor 'human formation', zowel tijdens de initiële als de permanente vorming. Zie hierover ook de Handreiking Preventie 2013 (https://www.knr.nl/wp-content/uploads/2021/03/Preventie-Misbruik-en-aandacht-voor-intimiteit-en-seksualiteit-in-gemeenschap-en-vorming_KNR-publicatie-44_01-07-2013.pdf), hoofdstuk 1, met de daarbij horende literatuur.
- Zowel in de initiële als in de permanente vorming is aandacht nodig voor het behoeden van een sfeer van onderlinge veiligheid, het leren om zelf grenzen te stellen en om die van anderen te respecteren. Wat iemand naar buiten toe wel/niet kan doen, wordt meestal thuis ingeïfend en ingeprent. Dus omgangsvormen dienen allereerst in de eigen kring/communiteit beoefenbaar en bespreekbaar te zijn en vandaaruit hun weg naar buiten te vinden.
- Dit onderwerp moet niet vanuit angst, maar vanuit verlangen benaderd worden. Tenslotte zijn intimiteit en seksualiteit mooi en begerenswaardig, maar er komen wel grenzen bij kijken. Waar liggen die grenzen hier en nu tegen onze specifieke culturele achtergrond?